

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ

Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: **ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНТЕГРАЦІЇ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВ'ЯЗАННЯ**

Виконав: студент 6 курсу 636-мз групи
напряму підготовки:

28 Публічне управління та адміністрування
Спеціальності:

281 Публічне управління та адміністрування
Шморгун Артем Ігорович

Керівник: доктор політичних наук,
професор, зав. кафедри публічного управління
та адміністрування
Євтушенко Олександр Никифорович

Рецензент: доктор наук з державного
управління, професор Ємельянов Володимир
Михайлович

м. Миколаїв - 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	5
1.1. Інформаційне суспільство: сутність, теорії, концепції, проблеми розвитку.....	5
1.2. Нормативно-правова база формування інформаційного суспільства в Україні.....	16
1.3. Європейський досвід побудови інформаційного суспільства.....	20
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2 СТАН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	31
2.1. Роль держави у формуванні інформаційного суспільства в Україні.....	31
2.2. Аналіз впливу інформаційного суспільства на соціально-економічний розвиток України.....	43
2.3. Проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні в контексті Європейської інтеграції.....	54
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	63
3.1. Пропозиції щодо підвищення рівня розвитку інформаційного суспільства в Україні.....	63
3.2. Удосконалення інформаційної управлінської культури в органах публічної влади.....	71
3.3. Стратегічна модель розвитку інформаційного суспільства в Україні.....	74
Висновки до розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ.....	78
ПЕРЕЛІК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79

ВСТУП

Розвиток інформаційних технологій та інформатизація суспільства висувають нові завдання, які зосереджені на отриманні основних переваг у застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій, розширення можливостей користувачів та ефективному використанні інтернету та цифрових сервісів. Характерною рисою сучасного етапу розвитку суспільства є цифровізація економічної та соціальної сфер.

Цифрова трансформація стала важливим фактором глобального економічного зростання: потенційні економічні ефекти цифрової економіки можуть значно підвищити ВВП, купівельну спроможність населення, змінити ринок праці та якість життя, а також покращити бізнес-середовище. Виникнення поняття «цифрова економіка» ознаменувало новий етап управління виробництвом товарів та послуг на основі використання сучасних інформаційних технологій.

Для становлення інформаційного суспільства в Україні та скорочення її відставання від провідних країн потрібне вирішення питань, що стосуються розвитку інтелектуальних, кадрових, технологічних переваг; формування адаптивної нормативної бази для впровадження цифрових технологій у всі сфери життя

Мета роботи полягає в осмисленні концепту, сутності поняття інформаційного суспільства у його взаємозв'язку з феноменом цифрової економіки та дослідженні тенденцій, проблем та перспектив розвитку інформаційного суспільства на Україні в умовах цифровізації економіки.

В процесі досягнення мети вирішувались наступні завдання:

- розглянути інформаційне суспільство: сутність, теорії, концепції, проблеми розвитку;
- розглянути нормативно-правова база формування інформаційного суспільства в Україні;

- розглянути європейський досвід побудови інформаційного суспільства
- визначити роль держави у формуванні інформаційного суспільства в Україні;
- провести аналіз впливу інформаційного суспільства на соціально-економічний розвиток України;
- визначити проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні в контексті Європейської інтеграції;
- надати пропозиції щодо підвищення рівня розвитку інформаційного суспільства в Україні
- розробити заходи удосконалення інформаційної управлінської культури в органах публічної влади
- визначити стратегічну модель розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Дослідження ґрунтується на застосуванні міждисциплінарного підходу, який передбачає використання єдиної методологічної бази з метою узагальнення результатів у науково-технологічній, виробничій, соціально-економічній, інституційній, адміністративно-управлінській, політико-правовій та інших галузях для проведення комплексного аналізу формування та розвитку інформаційного суспільства в Україні в умовах розвитку цифрової економіки.

Інформаційною базою дослідження послужили роботи вітчизняних та зарубіжних економістів у галузі науково-технологічного та інноваційного розвитку, державного управління; вчених, які займаються питаннями розвитку цифрової економіки, проблемами формування та реалізації інформаційного суспільства у їх взаємозв'язку з проблемою соціально-економічного розвитку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

1.1. Інформаційне суспільство: сутність, теорії, концепції, проблеми розвитку

Концепція інформаційного суспільства з'явилася з постіндустріалізму, при аналізі його зміни за певними ознаками – інформаційним процесам.

Тому в 60-х у Японії та США з'явився термін «інформаційне суспільство». Це теоретична модель, що характеризує якісну зміну в суспільстві високоіндустріальних країн, яку викликано четвертою інформаційною революцією. Таким чином, базою цього товариства будуть не індустріальні, а інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Суспільство, що розглядається, розвивається як глобальне: «інформаційна економіка»; системи електронної комерції; глобальна інформаційна інфраструктура; формування світової нормативно-правової системи.

Впровадження терміну «інформаційне суспільство» приписується відомим японським теоретикам Ю. Хаяші та Й. Масуде. У їхньому розумінні інформаційне суспільство постає як структура, в якій прогрес та комп'ютерна техніка дозволить людям отримувати будь-яку необхідну інформацію, «звільняє від роботи клерків і таким чином призводить до розквіту людської творчості» [6]. Головною рисою інформаційного суспільства, з погляду Ю. Хаяші, є відносне зменшення частки фізичної праці у суспільстві, переміщення сфери споживання від речей до інформації.

Найбільш перспективними напрямками у розвитку інформаційного суспільства в Японії вважалися: застосування комп'ютерів у торгівлі, банки

та управління, що веде до автоматизації праці середньої та молодшої управлінської ланки; поява нових комунікацій, що породжують новий вид роботи та відпочинку; зростаюча економічна роль виробництва комп'ютерів та засобів зв'язку; пов'язаний з останнім швидкий розвиток інтелектуальної продукції, пов'язаної з телекомунікацією, роботизацією та розвитком біотехнологій; швидка інтелектуалізація традиційної промисловості.

Представлені напрямки стали характерними рисами так званого «східного» шляху розвитку інформаційного суспільства. Представники східної моделі розвитку інформаційного суспільства прагнуть розробити альтернативний західний підхід, який базується насамперед на затвердженні власних ціннісних орієнтацій щодо індустріалізації, інформатизації та соціального розвитку. В його основі лежить співпраця держави та ринку, спроба встановити зв'язок між культурними цінностями, властивими конфуціанству, і соціальними змінами, що відбуваються. Майже одночасно з Японією до побудови інформаційного суспільства долучились США. Американський шлях формування інформаційного суспільства визначається загальною моделлю соціально-економічного розвитку, в якій функції держави зводяться до мінімуму, а діяльність приватних осіб – до максимуму.

Головне в цьому підході — залишити все в руках приватного сектору та сил ринку, повна лібералізація ринку інформаційно-телекомунікаційних технологій. Велика увага при цьому приділяється розвитку інформаційних магістралей [8], їх соціальної орієнтації, і навіть проблемі універсального обслуговування. Саме йому відводиться роль противаги в тому випадку, коли політика лібералізації спрямована головним чином на поліпшення якості послуг та зниження їхньої ціни для ділових кіл, а не для населення в цілому.

США солідарні з Великобританією в тому, що насамперед необхідно побудувати інформаційні мережі, на основі яких згодом розвивати сферу послуг. А ось у галузі культурного впливу на процес інформатизації підходи цих країн розходяться. У США основний наголос робиться на подальший

розвиток за допомогою нових інформаційних технологій «домашніх розваг», у Великій Британії ж попит на таку продукцію не є визначальним.

Специфічним способом побудови інформаційного суспільства відрізняється Західна Європа. Основною рисою макроекономічної політики країн Європейського союзу є пошук певного балансу між повним контролем з боку держави та законами ринку, іншими словами, поєднання урядових і ринкових сил з урахуванням того, що роль кожної з них може змінюватися в залежності від ситуації, що склалася. Характерним для європейських країн є пошук балансу між ринковою та соціальною орієнтаціями. Своє відображення принцип пошуку балансу знайшов у звіті датського уряду «Інформаційне суспільство 2000», де наголошується, що «ринку не можна дозволити взяти контроль над стратегією розробки інфомагістралей, проте ця стратегія має враховувати можливості ринкових сил.

Стратегія побудови інформаційного суспільства, закладена провідними західними країнами у 60-х – 70-х роках ХХ століття, достатньо швидко принесла свої результати [7]. Насамперед, ми спиратимемося на думку низки експертів. У 1980-1990 х роках для характеристики процесів, що відбуваються широко використовувався термін інформатизація.

Інформатизація – це організований соціально-економічний процес створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб та реалізації прав громадян та організацій на використання інформаційних ресурсів цивілізації з використанням нових інформаційних технологій. Це поняття набагато ширше, ніж суміжні поняття комп'ютеризації, електронізації, автоматизації. На відміну них, інформатизація спрямована на покращення якості праці та життя сучасної людини за рахунок забезпечення вільної оперативного доступу до інформації, незалежно від географічних факторів [12]. При інформатизації суспільства основну увагу приділяється комплексу заходів, спрямованих на забезпечення повного використання достовірного, вичерпного та своєчасного знання у всіх видах людської діяльності.

Однак поступово на зміну поняття «інформатизація суспільства» приходять нове поняття та концепція – «інформаційного суспільства». Саме з розвитком інформаційного суспільства пов'язали майбутнє своїх країн багато керівників. Так, у США 1993 році було прийнято план розвитку глобальної інформаційної інфраструктури, в Канаді почала розвиватися «Інформаційна магістраль» [17]. У 1994 році Європейське співтовариство поставило в числі при пріоритетних завдань створення у країнах Європи інформаційного товариства, для чого було створено проект «Електронна Європа», куди увійшли спеціальні плани щодо розвитку культури та освіти [35].

Сьогодні ряд розвинених, а також країн світу, що розвиваються, вкладають великі інвестиції в програми побудови своїх інформаційних суспільств. Позначимо низку базових ознак інформаційного суспільства та основні положення існуючих концепцій розвитку цього типу соціальної організації, що поєднують у собі як культурно-філософські, і прикладні аспекти:

- під поняттям «інформаційне суспільство» розуміється: по-перше, суспільство нового типу, що формується в результаті нової глобальної соціальної революції, основою якої є розвиток та конвергенція інформаційних та комунікаційних технологій; по-друге, суспільство знання, в якому головною умовою благополуччя кожної людини та кожної держави стає знання, отримане завдяки безперешкодному доступу до інформації та вміння з нею працювати; по-третє, суспільство, яке, з одного боку, сприяє взаємопроникненню культур, а з іншого, відкритого дає кожній спільноті та людині нові можливості для самоідентифікації;

- становлення нового суспільства пов'язане з домінуванням четвертого, інформаційного сектора економіки: капітал і праця як основа індустріального суспільства поступаються місцем інформації та знання в інформаційному суспільстві. Таким чином, визначальним фактором суспільного життя в цілому є теоретичне знання, що витісняє ручну та механізовану працю;

– рівень знань, а не власність, стає визначальним фактором соціальної диференціації та соціальної мобільності. Суттєвішою для соціальної стратифікації виявляється професійна, а чи не класова структура. Поділ на «заможних» і «незабезпечених» набуває принципово нового характеру: привілейований шар тепер утворюють найбільш поінформовані члени товариства. Осередок соціальних конфліктів переміщується з економічної сфери у сферу культури. Результатом боротьби та дозволу конфліктів у сфері культури є розвиток нових та занепад старих соціальних інститутів;

– інфраструктурою інформаційного суспільства є нова «інтелектуальна», а не «механічна» техніка. Суспільство вступає у технологічну еру свого розвитку, коли соціальні процеси стають цілком прогнозованими та програмованими [2]

Представимо на рис.1.1 підходи до визначення «інформаційне суспільство».

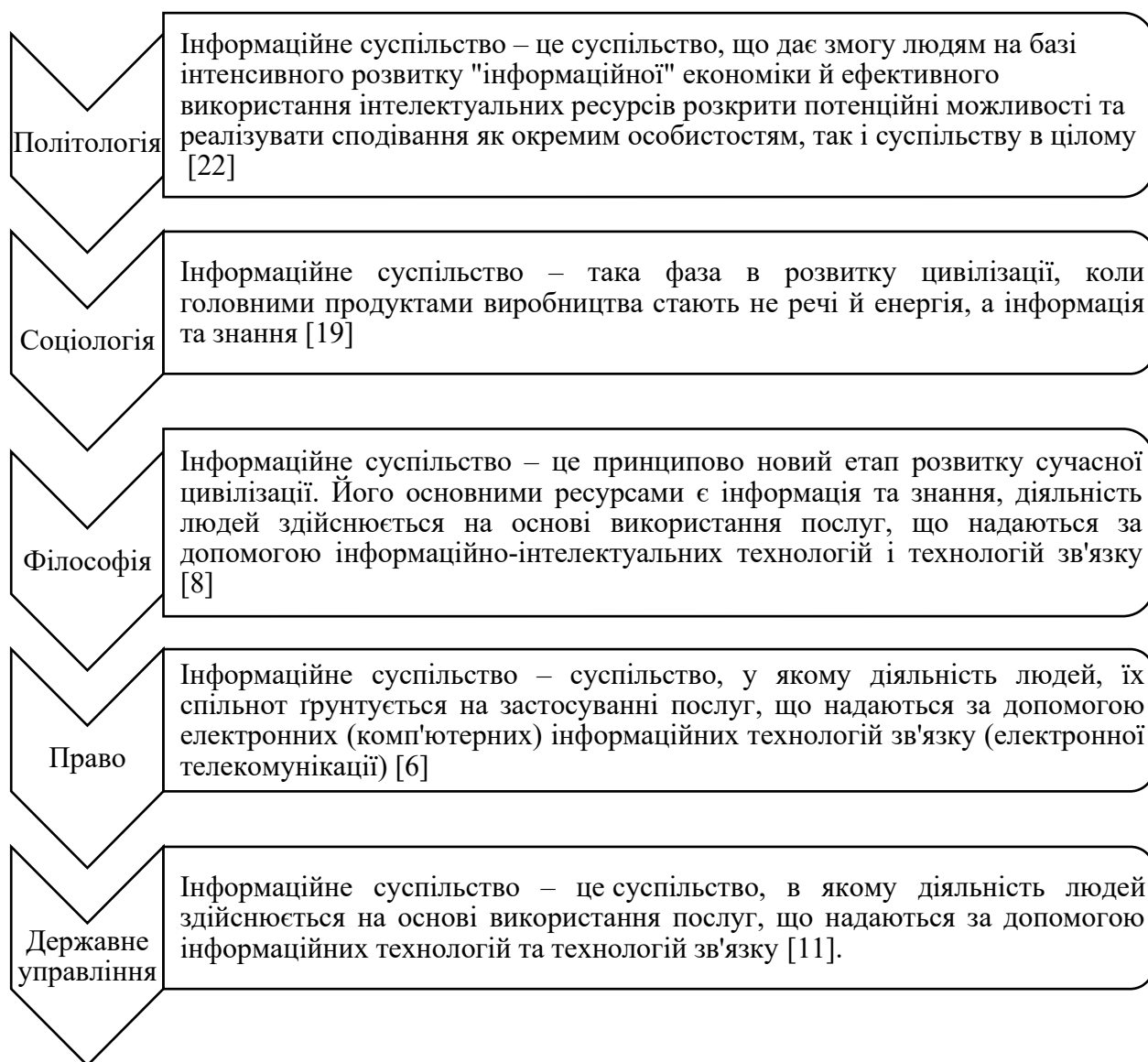

Рис.1.1. Визначення поняття «інформаційне суспільство».

Джерело: узагальнено автором

На законодавчому рівні, відповідно до Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «інформаційне суспільство» – це таке суспільство, у якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищувати якість життя [28].

Сутність інформаційного суспільства проявляється через основні ознаки (рис.1.2.):

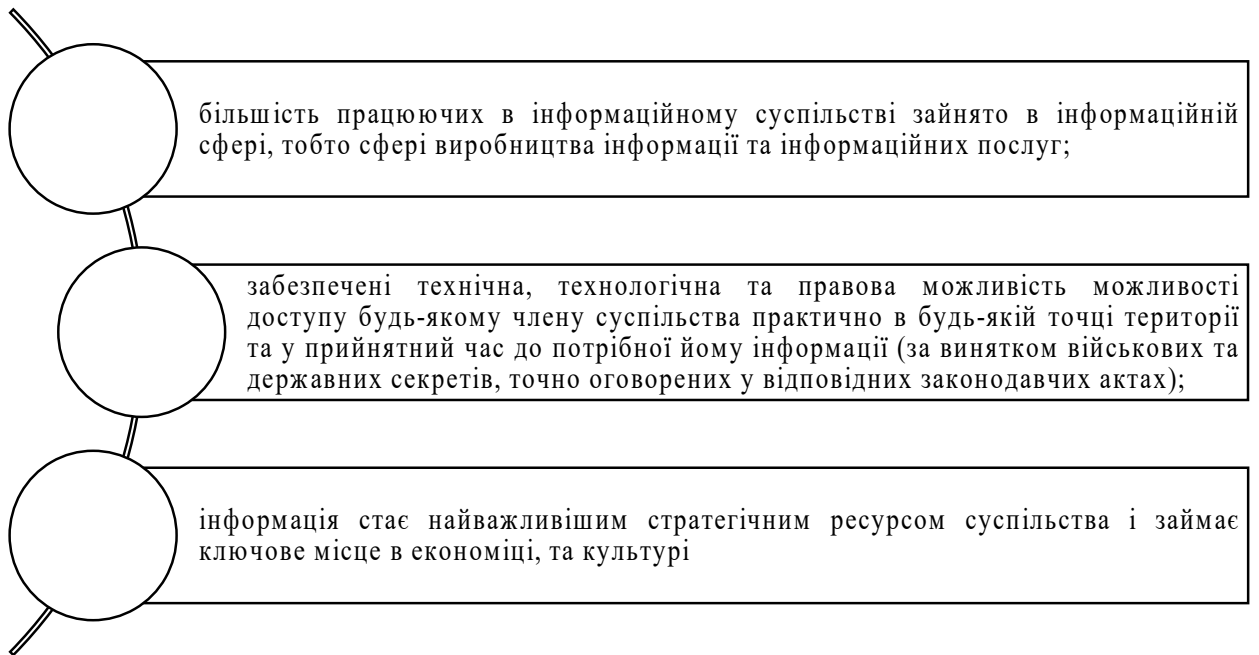

Рис.1.2. Ознаки «інформаційного суспільства»

Джерело: складено автором [27]

Не можна не погодитися з думками ряду вітчизняних авторів, що до основних ознак інформаційного суспільства належать:

- формування єдиного світового інформаційного простору;
- поглиблення процесів інформаційної й економічної інтеграції країн і народів;
- масове застосування технологічних інновацій, інформаційних технологій, засобів обчислювальної техніки і телекомунікацій;
- розширення сфери послуг;
- перехід інформаційних ресурсів суспільства в реальні ресурси соціально-економічного розвитку за рахунок розширення доступу до них;
- зростання ролі інфраструктури (телекомунікаційної, транспортної, організаційної) у системі суспільного виробництва і посилення тенденцій до спільного функціонування в економіці інформаційних і грошових потоків;
- реальне забезпечення потреб населення в інформаційних продуктах і послугах [8].

У монографічному дослідженні український учений В.Г. Воронкова визначає відмінні риси, притаманні інформаційному суспільству, а саме (рис.1.3):

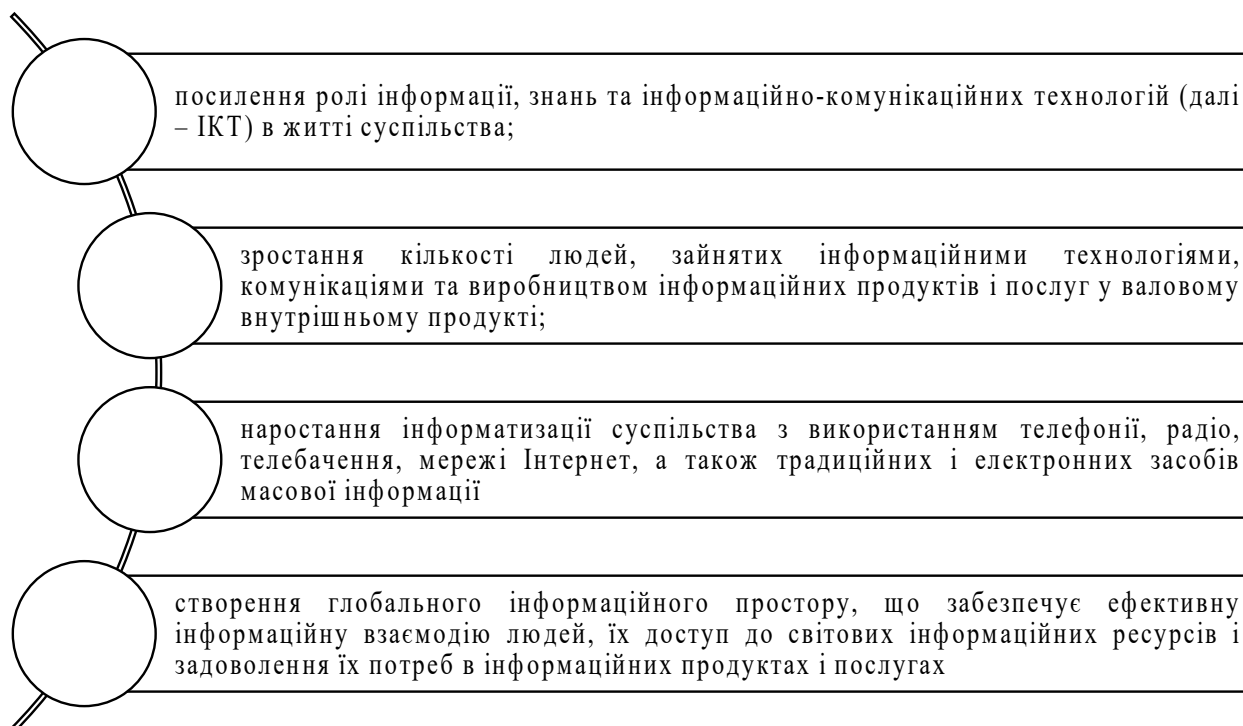

Рис.1.3. Відмінні риси інформаційного суспільства

Джерело: складено автором [11]

Що стосується розвитку інформаційного суспільства, то, на нашу думку, слід розглянути цей процес через призму його правового забезпечення. Найбільш вдалий розподіл на основні історичні етапи становлення інформаційного суспільства зроблено представником вітчизняної правової науки С.В. Горовою.

Зокрема, вчений виділяє п'ять етапів розвитку суспільства (рис.1.4):

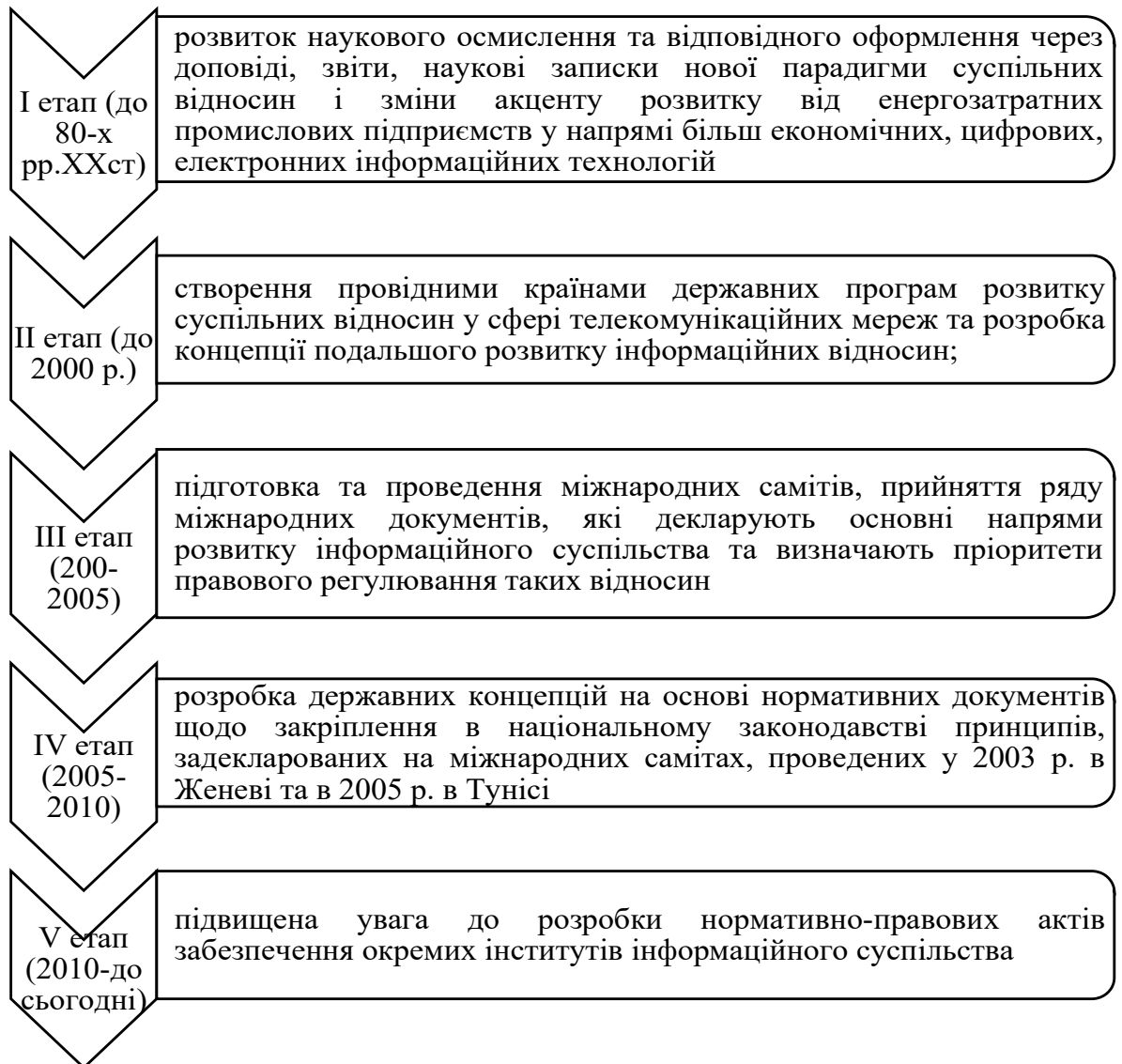

Рис.1.4. Етапи розвитку інформаційного суспільства.

Джерело: узагальнено автором [22]

У межах ідеології інформаційного соціуму існують різноманітні напрями й тенденції, що концентрують свою увагу на різних аспектах суспільних відносин і його соціальних перспектив.

Найбільш розвинутою вважають концепцію інформаційного суспільства М. Кастельса, яку він виклав у тритомній праці «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура». Він зазначає, що вчені, які відстоюють ідею «інформаційного суспільства», часто не виділяють чітких критеріїв, за якими новий суспільний тип можна відрізнити від попередніх (наприклад, від постіндустріального суспільства) [14].

Прихильники концепції інформаційного суспільства наголошують, що у суспільстві нового типу науково-технічний прогрес надаватиме більш явний вплив на все сфери життя людей, зокрема на політику, економіку, культуру. Проте наукові досягнення не можуть існувати в «інформаційному вакуумі», вони є плодом співпраці вчених-фахівців, які розробляють практичну та теоретичну основу майбутнього суспільства.

Запорукою успішного соціального розвитку стає постійне стимулювання зв'язків між представниками еліти за допомогою розвитку освітніх установ, наукових інститутів, а також безперервної циркуляції різних видів ЗМІ, особливо, поставлених технічну базу нового типу — комп'ютерну.

Таким чином, інформаційне суспільство — це «суспільство знання». У відповідь критики, у тому числі М. Кастельс, кажуть, що не можна називати одне суспільство «товариством знань», а інше — ні. Зрештою, без накопичення знань, без розвитку техніки неможливе нормальне функціонування будь-якого суспільного ладу [14].

Велику роботу зі зіставлення фактичних матеріалів, що дають уявлення про особливості соціального розвитку в післявоєнний час (передусім, на прикладі США) провів Д. Белл. Встановлюючи зв'язок між різними явищами сучасної йому соціальної реальності, Д. Белл дійшов висновку, що суспільство переживає перехідний етап.

Наслідуючи марксистську традицію, в якій стверджується ідея суспільних формацій, що послідовно змінювали один одного, дослідник підтримує характерний для ХХ століття розподіл історії людства на кілька періодів: доаграрне суспільство древніх збирачів та мисливців, древнє аграрне суспільство, аграрно-промислове суспільство середніх століть та промислове (індустріальне суспільство). До цих суспільних типів Д. Белл додає ще один – постіндустріальне суспільство.

На думку основоположника концепції, Д. Бела, подібні внутрішньо соціальні процеси мають не лише призвести до змін в економіці та політиці, а

й «спровокувати» серйозне культурне зрушення. На перший план вийдуть люди знання, тобто безпосередньо ті, хто виробляє інформаційні ресурси першої необхідності [2].

До останніх належать наукові відкриття, нововведення у соціокультурній сфері, інформаційні повідомлення про найважливіші події, що відбуваються у світі.

Інформаційна відкритість, поширення ліберальних цінностей та готовність наукової спільноти до вдосконалення соціальної реальності рано чи пізно, як вважає Д. Белл, має призвести до зниження соціальної напруженості, більше, до поступового зникнення військових конфліктів.

Якщо порівняти концепцію постіндустріального суспільства з концепцією інформаційного суспільства, то очевидно їх схожість. Переважання сфери послуг в економіці, зниження впливу великих корпорацій, розвиток приватного сектору економіки, лібералізація та інформатизація суспільства, очевидний технічний прогрес величезним у порівнянні з усіма минулими епохами - ці особливості відносяться і до постіндустріального, і до індустріального суспільних типів.

Зрозуміло, що інформаційне суспільство принципово відрізняється від постіндустріального характером технічної бази, але не тим, що виникає на її основі [29]. Підхід, характерний для родоначальників концепції інформаційного суспільства, із невеликими змінами зберігся і сьогодні.

Його прихильники зазначають, що, як і прогнозувалося в останній чверті ХХ століття, поширення персональних комп'ютерів та мережевих технологій (насамперед інтернету) призвело до появи нових секторів економіки, до ряду змін у соціокультурній сфері (наприклад, до появи нових субкультур, формування специфічного простору для розвитку традиційних видів мистецтв, а також народження абсолютно нових видів мистецтва на кшталт відеокарту або веб-дизайну).

Проте головна надія прихильників концепції інформаційного суспільства (як і прихильників концепції постіндустріального суспільства) не справдилося.

Розвиток комп'ютерні технології не призвели до згладжування соціальних конфліктів, а в ряді випадків навіть перетворилося на знаряддя боротьби (як у випадку з інформаційними атаками на державні ресурси, що зберігаються в мережі, банківську систему тощо).

Те, що потенційно інформаційними ресурсами тепер володіють усі власники ПК, як виявилось, втрачає своє значення, якщо люди не хочуть або не можуть повною мірою скористатися можливостями нових технологій. Інформаційне суспільство як модель суспільного устрою близька до постіндустріальної, запозичує як переваги, так і недоліки останньої, переносячи їх на технічну базу нового типу – комп'ютерну.

Не можна заперечувати те, що ряд положень, висунутих прихильниками концепції, знаходить підтвердження в реальності, але до недоліків можна віднести те, що дослідження часто виконані у футурологічному ключі і представляють читачеві ідеалізовану соціальну модель, в якій згладжуються або зовсім не помічаються «гострі кути» [32].

У цьому світлі видається цікавим «середній шлях», коли дослідники, віддаючи належне впливу науково-технічного прогресу на розвиток суспільства та інтенсифікації інформаційних процесів, враховують у своїх прогнозах і можливі небезпеки нового соціального устрою (до подібних дослідників можна віднести, наприклад, М. Кастельса з його ідеєю розмежування понять «інформаційного» та «інформаційного суспільства»). Як би там не було, інформаційні технології справді є найважливішою силою, яка спрямовує розвиток політики, економіки, культури в цілому, а значить, розгляд проблем, пов'язаних з ними, є одним із пріоритетних завдань сучасної гуманітарної науки.

Таким чином, інформаційні технології та засоби інформації стають частиною культури суспільства, визначають стиль та спосіб життя людини.

За добре налагодженої інформаційної системи мають зміцнюватись політичні інститути суспільства, виникати суспільна довіра, творча атмосфера, інтелектуальний контакт між людьми, у зв'язку з чим зросте сталість суспільства, держави.

Рівень інформатизації стає найважливішим ознакою могутності держави. У результаті стратегічною метою розвитку інформаційного суспільства є забезпечення сталого соціально-економічного, політичного та культурного розвитку країни, покращення якості життя громадян, створення широких можливостей для задоволення потреб та розвитку особистості.

1.2. Нормативно-правова база формування інформаційного суспільства в Україні

Нормативно-правова база інформатизації суспільства є підґрунтям інформатизації сучасного суспільства, оскільки дає чіткі та законні рамки для такого роду діяльності.

Правове опосередкування становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні розпочалося відносно нещодавно порівняно з країнами Європи, США, Японії, і процес впровадження правових регуляторів триває досі і здійснюється нормами міжнародного та нормами національного права.

Для України точкою відліку динаміки державних трансформацій можна вважати 24 серпня 1991 р., момент проголошення Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки України, як незалежної демократичної держави.

Фактично саме з того часу було визначено правила, встановлено межі, рамки, умови за яких можуть і повинні відбуватися всі без виключення трансформаційні зрушення у новоствореній державі.

Ми поділяємо думку тих вчених, які вважають, що нормативно-правові акти у цій сфері варто класифікувати за їхньою юридичною силою, а саме: Конституція України; міжнародно-правові акти; закони та кодекси; постанови Верховної Ради України; укази і розпорядження Президента України; постанови Кабінету Міністрів України; нормативно-правові акти центральних та місцевих органів влади. Розглянемо деякі із зазначених джерел.

Представимо на рис.1.5 міжнародно-правову основу розбудови інформаційного суспільства в Україні.

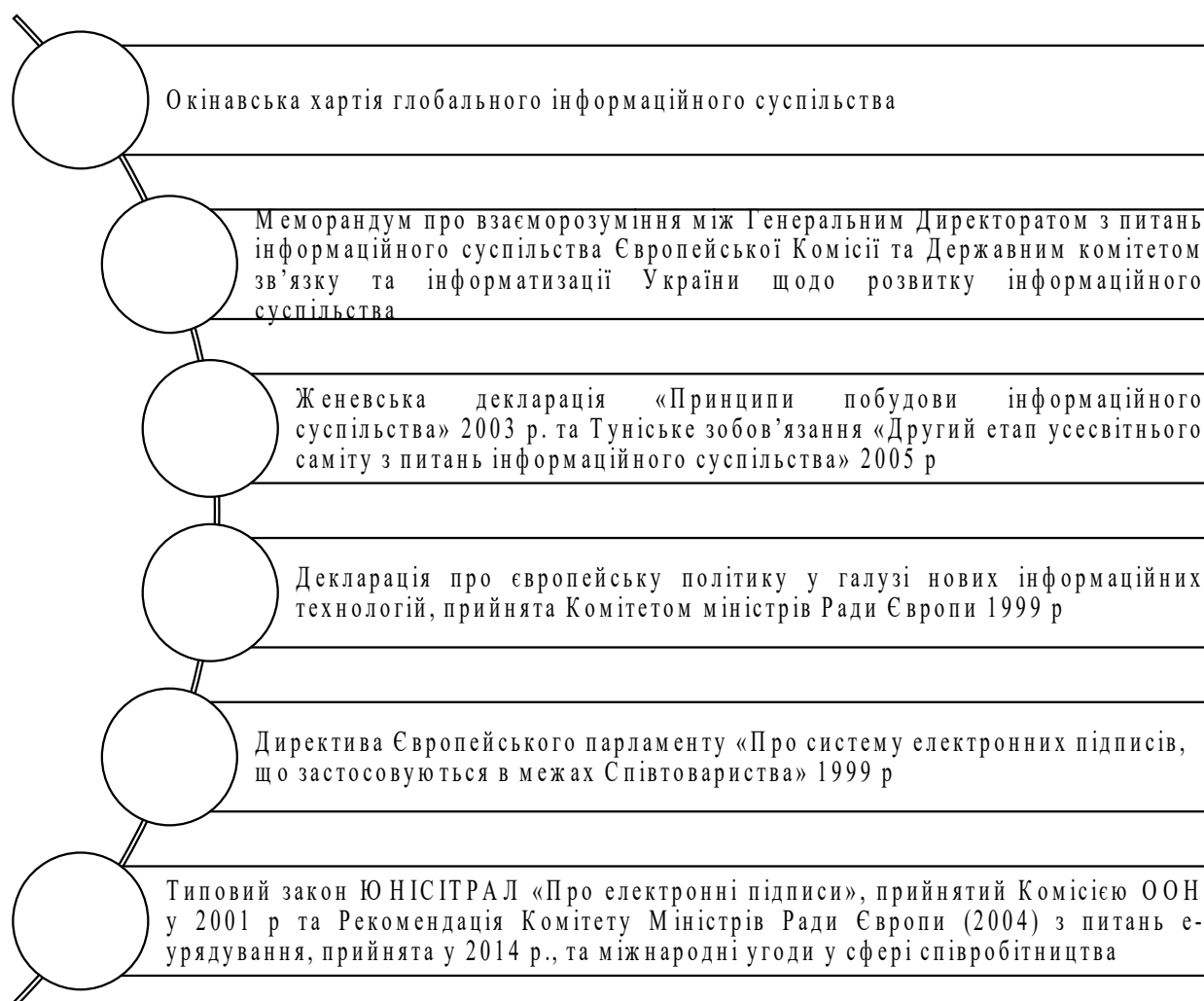

Рис.1.5. Міжнародно-правова основа розбудови інформаційного суспільства в Україні. Джерело: складено автором [19]

Після проголошення Україною незалежності розпочався новий етап розвитку і становлення національного законодавства, в тому числі і у сфері формування інформаційного суспільства.

Нормативно-правові основи функціонування інформаційного суспільства на національному рівні формувалися з урахуванням принципів ряду міжнародних правових документів і на сьогодні становлять значний масив нормативно-правових актів законодавчого та підзаконного характеру. Інформаційне законодавство України є складною сукупністю нормативно-правових актів, які регулюють різноманітні сфери суспільного життя та містять норми практично будь-якої галузі права.

Серед основних елементів системи національного інформаційного законодавства слід виокремити такі рівні:

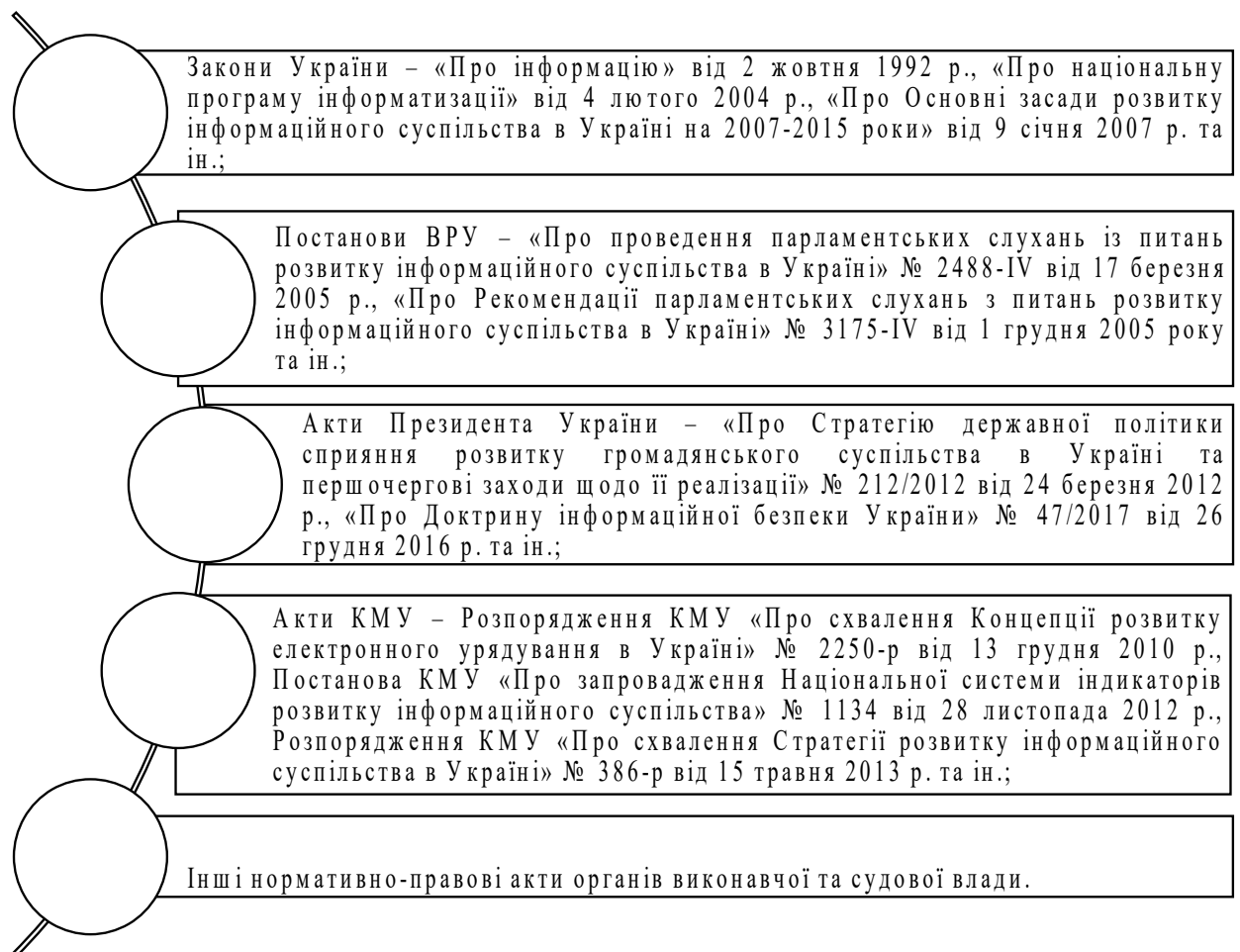

Рис.1.6. Система національного інформаційного законодавства в Україні. Джерело: складено автором [10]

Центральним галузевим нормативно-правовим актом, який за відсутності більш фундаментального документа можна назвати тимчасовою національною стратегією побудови інформаційного суспільства, є Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (від 09.01.2007 р. № 537-V), на основі якого уряд прийняв відповідний план втілення його в життя. Зазначеним законом встановлені основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні (рис.1.7):

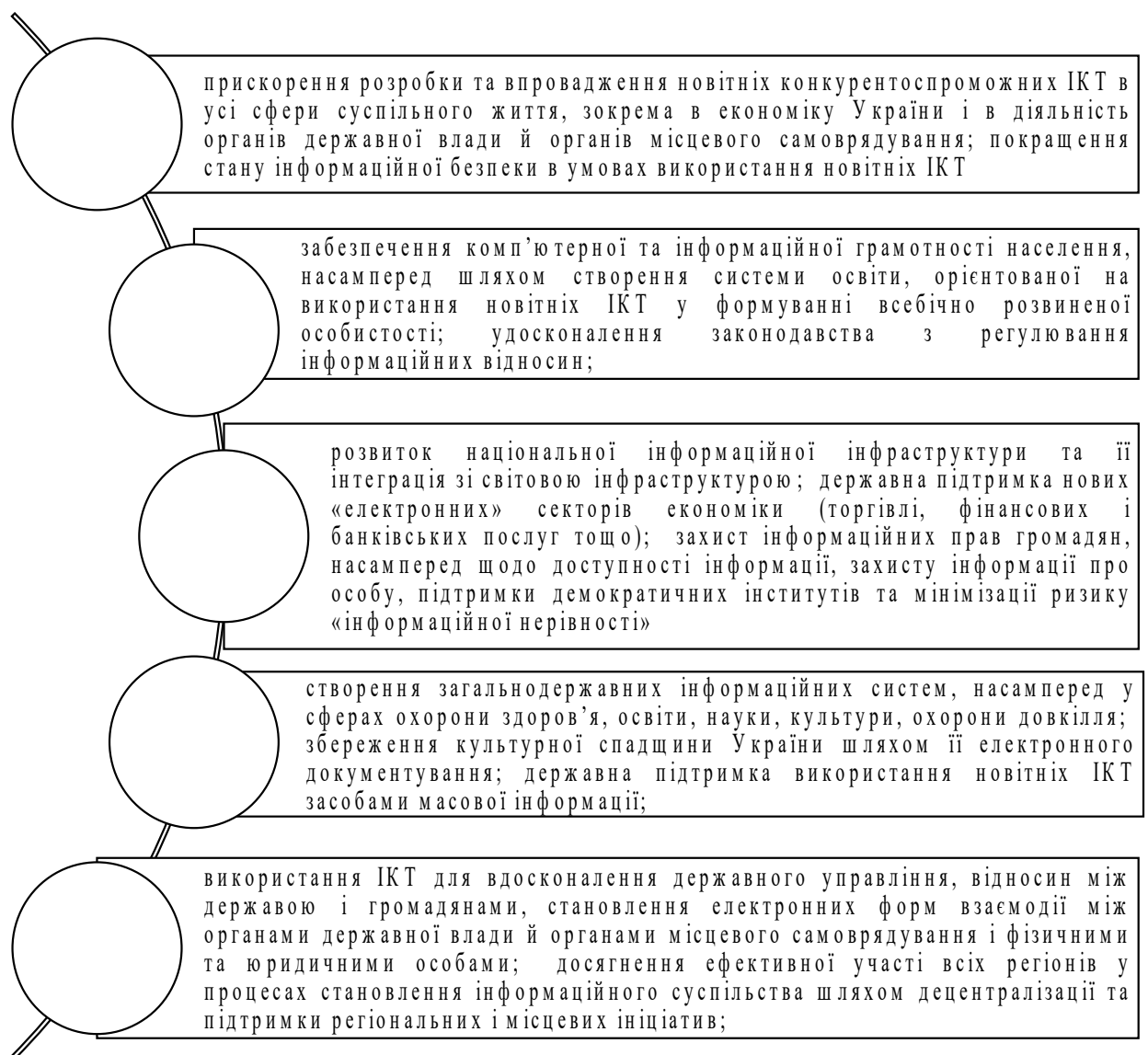

Рис.1.6. Основні стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні згідно ЗУ «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». Джерело: складено автором [27]

Фундаментальним документом, який мав підхопити ідеї та напрями Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007– 2015 роки», стала «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», схвалена Кабінетом Міністрів у травні 2013 року. Вона визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, завдання, спрямовані на їх досягнення, а також основні напрями і механізми реалізації цієї Стратегії з урахуванням сучасних тенденцій та особливостей розвитку України в перспективі до 2020 року [33].

Головним етапом розвитку інформаційного суспільства є прийняття Закону України «Про електронну комерцію» 675-VIII від 03.09.2015 року. Залишилось невирішеним ключове питання – Інформаційний кодекс України.

Чималу роль в опосередковуванні інформаційного суспільства в Україні відіграють проекти, державні пропозиції, концепції та спеціально створені підрозділи й структури державних органів, які займаються розробкою стратегій подальшого розвитку, порівняльним аналізом ситуації в Україні з результатами міжнародних вимірювань процесу формування інформаційного суспільства, наданням своєчасної консультативної допомоги та відформатованих стандартів згідно з міжнародними показниками.

На жаль, у період державної дестабілізації, окрім Закону України «Про електронну комерцію», жодних спроб розширити законодавчу базу регулювання інформаційного суспільства уряду зробити не вдалося.

Причини – складнощі у фінансуванні через воєнні дії на Донбасі, високий рівень корупції в органах державного управління й на місцях, відсутність політичної волі державного апарату та мотивованих рішень із розгортання політики розбудови інформаційного суспільства та інформаційно-технологічного окультурювання українського населення.

1.3. Європейський досвід побудови інформаційного суспільства

В даний час, у вік стрімкого розвитку інформаційних технологій та впровадження їх у всі сфери життєдіяльності людини, у термінологічному середовищі існує велика кількість визначень поняття «інформаційне суспільство». Усі вони мають різне трактування, проте сходяться на тому, що в інформаційному суспільстві багато залежить від інформації та її експлуатації.

Звертаючись до питання закордонного досвіду розвитку інформаційного суспільства, звичайно, варто виділити незаперечних лідерів у цій галузі – США та Австралію, де відсоток інформатизації суспільства вже протягом багатьох десятиліть не тільки продовжує залишатися на високому рівні, але постійно удосконалюється поряд із інформаційними технологіями.

Однак варто також звернути увагу на країни з меншою територією, але з розвиненим рівнем інформатизації в країні. Так, інтерес викликає досвід побудови інформаційного суспільства в Європейській країнах.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та інформатизації суспільства в Європейському Союзі належить до його найважливіших пріоритетів і реалізується насамперед у рамках політик сфері інформаційного суспільства (Information society policy) та аудіовізуальної продукції та ЗМІ (Audiovisual and Media policy) [35].

У 2000 р. під час роботи Європейської Ради у Лісабоні (березень 2000 р.) р.), глави держав та урядів членів ЄС прийняли Лісабонську стратегію (Lisbon Strategy), в якій було позначено мету перетворення Європейського Союзу у найбільш конкурентоспроможну економіку у світі та досягнення повної зайнятості у 2010 році. Вона ґрунтувалася на трьох стовпах: економічному (перехід до конкурентної, динамічної, заснованої на знаннях економіки); соціальному (модернізація європейської соціальної моделі за

рахунок інвестицій у людський капітал та боротьби з соціальним відчуженням) та екологічному (збереження навколишнього середовища при економічному зростанні). Вирішення зазначених завдань передбачало розвиток та використання потенціалу нових ІКТ.

Для досягнення заявлених цілей Лісабонської стратегії були прийнято два важливі документи ЄС: Плани дій «Електронна Європа 2002: Інформаційне суспільство для всіх» та «Електронна Європа 2005: Інформаційне суспільство всім». У першому з них проголошувалися три найважливіші цілі: більш дешевий, швидкий, безпечний Інтернет; інвестування в людський капітал та розвиток навичок; стимулювання використання Інтернету у різних сферах життя товариства.

Другий План дій ставив на чільне цілепокладання інтереси користувачів, заради яких розвиваються ІКТ. Він базувався на двох групах дій: з одного боку, стимулювання послуг, програм та контенту, що охоплюють сфери онлайн послуг держави та електронного бізнесу; з іншого боку, розвиток інфраструктури широкопasmового зв'язку та вирішення питань інформаційної безпеки [36].

У реалізації Лісабонської стратегії було досягнуто помітних успіхи. Наступним етапом реалізації Лісабонської стратегії стала Наступним етапом реалізації Лісабонської стратегії стала ініціатива Європейської Комісії «2010 – Європейське інформаційне суспільство для зростання та зайнятості». У повідомленні Комісії наголошувалося на ролі ІКТ як потужних каталізаторів економічного зростання та зайнятості [37].

Зазначалося, що завдяки широкому поширенню таких технологій, що пов'язують різні пристрої на основі цифрового формату обміну даними, інформаційне суспільство та мас-медіа отримали можливості для швидкого зростання і стала реальністю цифрова конвергенція інформаційного суспільства та ЗМІ, мереж та пристроїв. Як призначення документа називалося сприяння створення відкритої та конкурентоспроможної

цифрової економіки та розвиток ІКТ як рушійна сила соціального та підвищення якості життя.

У ньому сформульовано три пріоритети політики ЄС у сфері інформаційного суспільства та мас-медіа: завершення єдиного європейського інформаційного простору; збільшення інновацій та інвестицій у дослідження ІКТ; формування всеосяжного європейського інформаційного суспільства. До завдань включався розвиток цифрового телебачення, широкопasmового та бездротового доступу до Інтернету.

Ініціатива Європейської Комісії «2010 – Європейське інформаційне суспільство для зростання та зайнятості». У повідомленні Комісії наголошувалося на ролі ІКТ як потужних каталізаторів економічного зростання та зайнятості. Зазначалося, що завдяки широкому поширенню таких технологій, що пов'язують різні пристрої на основі цифрового формату обміну даними, інформаційне суспільство та мас-медіа отримали можливості для швидкого зростання і стала реальністю цифрова конвергенція інформаційного суспільства та ЗМІ, мереж та пристроїв. Як призначення документа називалося сприяння створення відкритої та конкурентоспроможної цифрової економіки та розвиток ІКТ як рушійна сила соціального та підвищення якості життя.

У ньому сформульовано три пріоритети політики ЄС у сфері інформаційного суспільства та мас-медіа: завершення єдиного європейського інформаційного простору; збільшення інновацій та інвестицій у дослідження ІКТ; формування всеосяжного європейського інформаційного суспільства. До завдань включався розвиток цифрового телебачення, широкопasmового та бездротового доступу до Інтернету [35].

Серед результатів проведеної політики можна відмітити: зростання числа європейських інтернет-користувачів та розширення можливостей широкопasmового доступу до Інтернету; високі показники проникнення мобільних телефонів; активне використання європейськими громадянами та підприємствами можливостей Інтернету для комунікації, здійснення угод та

користування он-лайн послуг електронного уряду; розвиток високотехнологічних галузей промисловості ЄС.

З початку другого десятиліття дано відлік новому етапу розвитку інформаційного суспільства в Європейському Союзі, пов'язаний із прийняттям

У європейських державах проект «Технологія формування та розвитку інформаційного суспільства» був розроблений як П'ята рамкова програма інформаційних розвідок.

Перший рік здійснення проектних заходів було визнано незадовільним. Європейська комісія виступила із новим програмним матеріалом, який отримав назву «Електронної Європи», мета якої полягала в формуванні об'єднаного міждержавного суспільства інформаційного типу документа під назвою Стратегія «Європа 2020» (Europe 2020 Strategy) – нової політичної стратегії розвитку Європейського Союзу до 2020 року, орієнтованої на підтримку зайнятості населення, підвищення продуктивності та соціальне згуртування в Європі.

Одним із семи стовпів Стратегії, запропонованої Європейською Комісією є «Цифровий порядок денний для Європи» (Digital Agenda for Europe), пов'язана з використанням потенціалу ІКТ для стимулювання інновацій, економічного зростання та прогресу. Увімкнення її у зміст базового стратегічного документа ЄС на найближче десятиліття показує, що розвиток ІКТ та інформаційного суспільства залишаються одним із найважливіших стратегічних пріоритетів ЄС та розглядаються як необхідна умова подальшого прогресу європейських держав. Основною метою цієї ініціативи є розвиток єдиного цифрового ринку для забезпечення розумного, стійкого та загального зростання у Європі [37].

До ключових завдань «Електронної Європи» були віднесено такі:

- формування інфраструктурного інформаційно-комунікаційного простору;
- вільний вхід у цей простір усіх зацікавлених користувачів;

- нормативно-правове забезпечення інформаційних проєктів: «Мультимедійна комунікація», "Електронна комерція", "Захист угоди";
- ефективне функціонування електронного уряду у різних його формах;
- підвищення професіоналізму, освіченості та кваліфікованості всіх громадян;
- формування та підтримання у робочому стані глобальна мережа Європейського Союзу.

Ключові цілі програмних матеріалів у західних країнах полягають у тому, щоб зайняти лідируючі позиції в економічній, соціальній та духовній сферах. Розглянемо докладніше досягнуті до теперішнього часу показники розвитку та використання телебачення та Інтернету в Європейському Союзі, що розглядаються як основні фактори віртуалізації суспільства.

Телебачення в ЄС продовжує зберігати роль найважливішого джерела інформації та розваг у європейському співтоваристві, що в багато в чому визначається як його технічними властивостями, так і тотальністю проникнення (понад 99% будинків у ЄС мають телебачення) [36].

Сучасні тенденції розвитку цифрової форми ТБ-мовлення сприяють, з одного боку підвищенню переконливості та привабливості формованої цифровим ТБ віртуальної реальності, а з інший – зниження рівня гомогенізації символічної реальності за рахунок диверсифікації каналів мовлення.

Поряд із телебаченням у житті європейців усе більшу роль починає грати Інтернет. Рівень проникнення на даний час складає 96 %. Представляє інтерес диференціація рівня проникнення та розвитку Інтернету у різних країнах ЄС. Цифровий розрив у рівні розвитку Інтернету дуже значний: різниця між найвищим показником проникнення (98% у Швеції) та найнижчим показником у Румунії (42%) становить 56%, тобто більш ніж удвічі.

Найбільш високі показники проникнення Інтернету відзначаються у країнах північній (Швеція – 98%, Данія – 94%, Фінляндія – 92 %) та західній

(Нідерланди – 91%, Люксембург – 88%, Великобританія – 88%) Європи, найнижчі – у країнах Східної (Румунія – 42%, Болгарія – 52%) та Південній (Кіпр – 59%, Греція – 67%) Європи. Однак вказаний цифровий розрив має тенденцію до скорочення [37].

Країни ЄС стали світовим лідером у галузі широкопasmового доступу до Інтернету (broadband Internet connection), що забезпечує швидкий доступ та завантаження будь-якої інформації, особливо аудіо та відеофайлів.

Представляють інтерес розподіл числа постійних Інтернет користувачів за віковими та гендерними групами.

Найбільш активна вікова група користувачів – від 16 до 24 років, у ній відзначається гендерна рівність з невеликим перевищенням у кількості користувачів жіночої статі (88% жінок проти 87% чоловіків); на другому та третьому місці групи користувачів відповідно від 25 до 54 років і 55 до 74 років, першою з яких також зберігається відносний гендерний баланс високі показники використання Інтернету (70% чоловіків, 66% жінок), а у другій гендерні диспропорції більш виражені на користь осіб чоловічого статі (38% чоловіків, 26% жінок).

Ще одним важливим фактором, що впливає на інтернет-активність у країнах ЄС є освіта: серед осіб із вищим рівнем освіти 87% активних Інтернет користувачів, із середньою освітою – 65%, початковою освітою або без освіти – 38%.

Однією з найбільш значущих тенденцій розвитку Всесвітнього павутиння (World Wide Web) на сучасному етапі є швидке зростання числа і підвищення значення соціальних мереж.

Окремо необхідно виділити досвід формування інформаційного суспільства в Естонії. В 1997 р. в Естонії було прийнято національну програму «Стрибок тигра», що є наслідком діяльності Національного комітету, особливе місце в якій займала інформатизація освіти. Ідея програми полягала у розбудові всієї системи освіти з метою досягнення вимог, які пред'являються інформаційним суспільством [37].

Реалізація програми передбачала системний підхід, що включає три рівні: 1) державний; 2) місцевий; 3) шкільний. Насамперед необхідно було поставити основні та поточні цілі, забезпечити виконання програми фінансовими коштами та визначити на місцях відповідальних, якими стали керівники повітових управлінь.

Далі виконання поставлених завдань переходило до компетенції місцевої влади. На рівні повітів аналізувався ступінь інформатизації шкіл та комп'ютерної грамотності вчителів.

Об'єктивний аналіз дозволив створити в системі освіти місцях є актуальними програмами розвитку інформаційних технологій. Наступним кроком у виконанні програми стало забезпечення постійного обміну отриманою інформацією між усіма задіяними структурами: місцевими школами, Міністерством освіти та головним центром програми «Стрибок тигра».

Уряд Естонії основне фінансування програми "Стрибок тигра" здійснювало за рахунок коштів програми Єврокомісії Phare. Водночас частину фінансових коштів на її реалізацію склали спонсорські внески.

Виконання програми «Стрибок тигра» до 2000 р. дозволило забезпечити сучасним технологічним обладнанням та підключенням до Інтернету 100% шкіл Естонії. Причому 75% естонських шкіл були оснащені виділеними каналами для доступу до Інтернету, решта – через традиційну телефонну мережа. Однак уряд Естонії не зупинився лише на інформатизації системи освіти. Наступним етапом розвитку інформаційного суспільства стало прийняття в 1998 р. документа «Стратегія інформаційного суспільства» [35].

Відповідно до «Стратегії...», основними принципами розвитку інформаційного суспільства в Естонії стали координація та співробітництво громадського, приватного та державного секторів та максимальна свобода для інноваційних рішень. Також у документі приділено особливу увагу

інтеграції соціальних груп зі спеціальними потребами в інформатизацію, регіональному розвитку та зміцненню місцевої самоініціативи.

У стратегії наголошується, що для переходу до інформаційного суспільства першорядним завданням естонської влади є не лише створення єдиного інформаційного простору, а й формування єдиного державного реєстру, який полягає у створенні електронного уряду.

Електронний уряд Естонії є єдиним порталом здійснення різних операцій. Через електронне уряд діють послуги: е-школа, е-поліція та е-медицина. Основною причиною розвитку цього напрямку стала економія бюджету.

Проте процес впровадження системи електронного уряду та використання електронного документообігу був складний і ретельний. Основна проблема полягала у відсутності синхронізації баз даних підрозділів уряду Естонії. Бази формувалися у різний час, містили великий обсяг абсолютно різної інформації, і дані в них групувалися по-різному, що значно ускладнювало роботу. Крім того, сформовані бази використовувалися і надання послуг громадянам, й у внутрішнього користування.

Для систематизації інформації та відомостей у базах даних була розроблена система обміну даними - X-Road, яка давала можливість обмінюватися даними різним органам влади та надавати громадянам якісні державні послуги. Це стало можливим через надання X-Road системи єдиних інтерфейсів та протоколів взаємодії. Впроваджені єдині правила дозволили державним органам підключати свої інформаційні системи до X-Road та налаштовувати права доступу для інших відомств.

Водночас особлива увага приділяється захисту даних. Якщо користувачем виявлено незаконний перегляд його даних співробітниками державного апарату, він має право звернутися до Інспекції із захисту даних для проведення перевірки правомочності запиту та оскаржити зазначені дії.

Варто наголосити, що Естонія, визначивши інформатизацію однією з державних цілей, у низці питань стала лідером. Так, яскравим прикладом

успішного впровадження електронного уряду є запровадження технології електронного голосування, що дозволила Естонії у 2005 р. першою у світі надати можливість виборцям голосувати через мережу Інтернет [36].

Однак цими заходами естонська влада не обмежилася: вони продовжують розвивати інформаційне суспільство у країні. Так, серед естонських нововведень останніх років можна виділити ID-карту – біометричний документ, що засвідчує особу, що дозволяє підписувати електронним цифровим підписом документи, декларувати податки, голосувати на інтернет-виборах, купувати квитки на громадський транспорт, поїзди, літаки, музеї.

Узагальнюючи вищевикладене, можна дійти невтішного висновку у тому, що у результаті послідовної та цілеспрямованої політики в Європейському Союзі досягнуть один із найвищих у світі рівнів розвитку інформаційного суспільства Телебачення як найважливіший фактор віртуалізації у його символічному аспекті продовжує займати важливе місце у житті членів європейської спільноти: його перегляд залишається основним способом проведення дозвілля.

Поряд із цим спостерігається постійне зростання числа користувачів Інтернету, багато з яких мають широкопasmовий доступ, а також частоти користування мережею індивідами, що свідчить про збільшення ролі кіберпростору як символічної реальності та інтерактивного середовища. Одним з основних напрямів активності європейських інтернет-користувачів є соціальні мережі, що використовуються для соціальних інтеракцій, пошуку, отримання та обміну інформацією.

Таким чином, на просторі Європейського Союзу процес віртуалізації активно розвивається у нині як у символічному, і в інтерактивному аспекті.

Висновки до розділу 1

В процесі дослідження встановлено, що інформаційне суспільство - це рівень в розвитку цивілізації, який характеризується зростанням ролі інформації та знань в житті суспільства, зростанням частки інфокомунікацій, інформаційних продуктів та послуг у валовому внутрішньому продукті, створенням глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів та задоволення їх соціальних та особистісних потреб в інформаційних продуктах та послугах.

Основними ознаками інформаційного суспільства є наступні: інформаційна економіка, високий рівень інформаційних потреб всіх членів суспільства та фактичне їх задоволення; висока інформаційна культура, вільний доступ кожного члена суспільства до інформації, єдиний інформаційний простір.

Доведено, що нормативно-правову й інституційну основу системи державного управління у сфері інформаційного суспільства складають Конституція України, закони України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про Національну 141 програму інформатизації», укази Президента України «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки», «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, Окінавська Хартія глобального інформаційного суспільства та інші нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини щодо створення, використання інформаційних електронних ресурсів, впровадження електронного урядування, захисту інформації в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Дослідження показали, що європейська модель розвитку інформаційного суспільства вказує на необхідність подальшої лібералізації інформаційно-телекомунікаційного сектора економіки. Однак при цьому

зазначається, що держава в жодному разі не повинна втрачати своєї регулюючої функції. Саме державі, а не транснаціональним корпораціям, слідує визначати «правила гри» на інформаційному ринку, запобігати його монополізації та, за допомогою розвитку та постійного вдосконалення системи інформаційного законодавства, гарантувати вільний та рівний доступ усіх громадян до інформаційним ресурсам країни.

Отже, провівши всебічний аналіз процесу становлення та розвитку інформаційного суспільства в Естонії, можна зробити висновок про те, що Естонія безперечно перебуває в числі лідерів за рівнем розвитку інформаційного суспільства.

Пояснити цей факт можна тим, що на невеликій за розмірами території побудувати інформаційну державу набагато простіше, ніж у країнах із великою територією. До причин естонського успіху можна віднести: компактність країни, політичну та бізнес-підтримку, вдалі в реалізації технологічні рішення завдяки грамотній побудові цілей та завдань.

РОЗДІЛ 2

СТАН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Роль держави у формуванні інформаційного суспільства в Україні

Державі належить провідна роль у формуванні інформаційного суспільства, що координує діяльність різних суб'єктів господарювання в процесі його становлення, сприяє інтеграції людей у нове інформаційно-технологічне оточення, розвитку галузей інформаційної індустрії, забезпеченню прогресу демократії і дотримання прав особистості в сучасних умовах.

Українська візія громадянського суспільства почала формуватися ще до того, коли на практиці були створені інституціональні умови для його розвитку. Пропонуємо періодизацію інформаційної політики української держави, яка охоплює часові проміжки від 1991 р. до 2020 р., та нараховує сім етапів, які різняться за змістом нормативно-правового забезпечення функціонування інформаційної царини, кількістю та першорядністю суб'єктів, цілями та завданнями тощо, а також мірою та засобами впливу на розвиток громадянського суспільства.

Особливої уваги заслуговує інформаційна політика нашої держави після Революції Гідності (часи президентства П. Порошенка та В. Зеленського), тому що в силу своєї актуальності відповідне дослідження може допомогти ідентифікувати проблеми сьогодення й визначити міру їх критичності, розробити шляхи їх подолання, у той час як аналіз попередніх етапів більш важливий з точки зору історичної ретроспективи для виявлення

конструктивних та знакових подій у цій галузі та їх наслідків для соціуму та державного апарату [14].

Становлення громадянського суспільства в незалежній Україні, звичайно, не розпочиналось з чистого «історичного аркуша»... перші історичні прояви громадської самоорганізації простежуються задовго до здобуття Україною державної незалежності у 1991 р. І не буде перебільшенням стверджувати, що ці прояви хронологічно зіставні з епохою та ідеями природного права європейського Просвітництва від XVII ст. у таких історичних практиках в Україні, як демократичні вольності та автономія козацьких республік, існування Магдебурзького права та практики міського самоврядування від Львова до Глухова, історія різних неформальних об'єднань, товариств і братств – Кирило-Мефодіївське товариство, декабристські осередки, масонські ложі й інші самоорганізовані об'єднання політичного, просвітницького та культурологічного спрямування, досвід самоврядування сільських громад та в інших історичних прикладах суспільної самоорганізації [14].

За часів СРСР громадянське суспільство на теренах України виступало супротивником комуністичного політичного режиму, і значною мірою вплинуло на розпад тоталітарної держави й здобуття незалежності. «Революція на граніті», що мала місце в жовтні 1990 р., стала тригером політичної активізації громадськості, а також започаткувало традицію протестних «революцій» на центральній площі країни.

Одразу зазначимо, що в силу того, що інформаційна політика української держави розглядається нами як один із чинників, що впливав і впливає на функціонування громадянського суспільства, ми не ототожнюємо періоди формування й розвитку цих соціально-політичних феноменів. Найбільшими стимулами для нових якісних змін третього сектору в Україні виступали «революції» (до них можна безпосередньо прив'язувати появу нових періодів в історії української самоорганізованої громади), але останні були наслідками певної загальнодержавної політики, зокрема інформаційної,

й проявами категоричної незгоди з цією політикою свідомої спільноти. Відповідно, ми розробляємо періодизацію інформаційної політики і намагаємося виявити стан та особливості розвитку громадянського суспільства на кожному з цих етапів саме в контексті інформаційно-політичних впливів. Представимо етапи розвитку державної політики в сфері інформаційного суспільства.

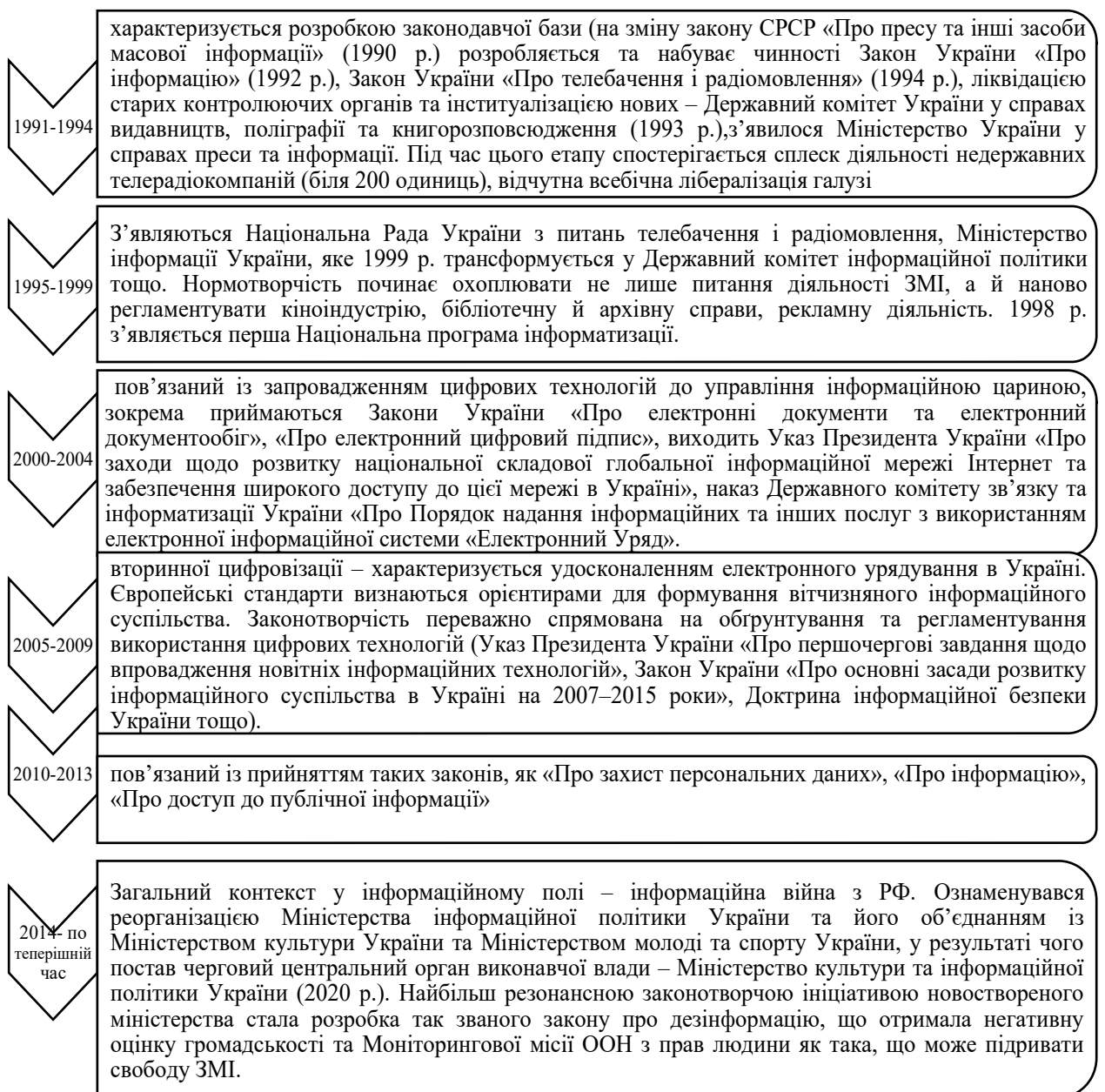

Рис.2.1. Етапи розвитку державної політики в сфері інформаційного суспільства. Джерело: складено автором на основі [5]

Слід акцентувати увагу на спеціальних актах національного законодавства, які безпосередньо стосуються розвитку інформаційного суспільства. Зокрема, це Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 9 січня 2007 року № 537-V [10], відповідно до якого одним з визначальних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, у якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині цілком реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Згідно з Основними засадами, розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя й діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування визнано одним із пріоритетних напрямів державної політики [10].

Організаційно-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні охоплюють: інституційне, організаційне та ресурсне забезпечення; відповідні об'єднання громадян; механізми інтеграції України у світовий інформаційний простір.

Позитивною тенденцією останніми роками стало розроблення і прийняття низки нормативно-правових актів з питань національної безпеки загалом і кібербезпеки зокрема. Ідеться про Стратегію національної безпеки України, затверджену рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року й Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015; Стратегію кібербезпеки України, затверджену рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року та Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016; Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII .

До окресленої групи нормативно-правових джерел у цій сфері належать рішення Конституційного Суду України, інших органів судової влади, постанови Уряду України, накази Міністерства юстиції України, Міністерства оборони України, Міністерства закордонних справ України, Національного агентства з питань державної служби тощо.

Згідно зі ст. 6 Закону України «Про інформацію» [8], державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави, спрямованих на одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Головною метою державної інформаційної політики стосовно національних інформаційних ресурсів є створення необхідних економічних і соціокультурних умов і правових та організаційних механізмів формування, розвитку і забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів у всіх сферах життя і діяльності громадянина, суспільства й держави.

Головними напрямками і способами державної інформаційної політики є (рис.2.2):

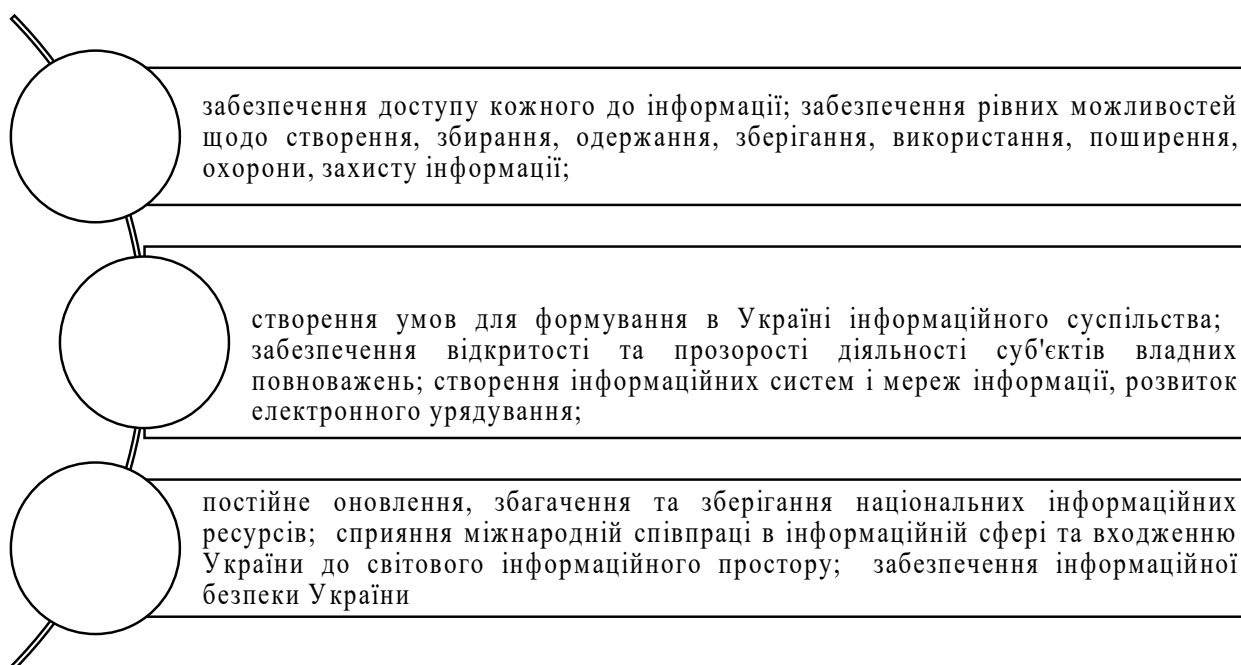

Рис.2.2. Напрями та способи державної інформаційної політики в Україні. Джерело: складено автором на основі [6]

Центральним органом, спеціально уповноваженим здійснювати координацію та контроль забезпечення інформаційної безпеки як складової національної безпеки і оборони в межах компетенції та покладених на нього функцій, є Рада національної безпеки і оборони України, яка, відповідно до своїх повноважень (рис.2.3):

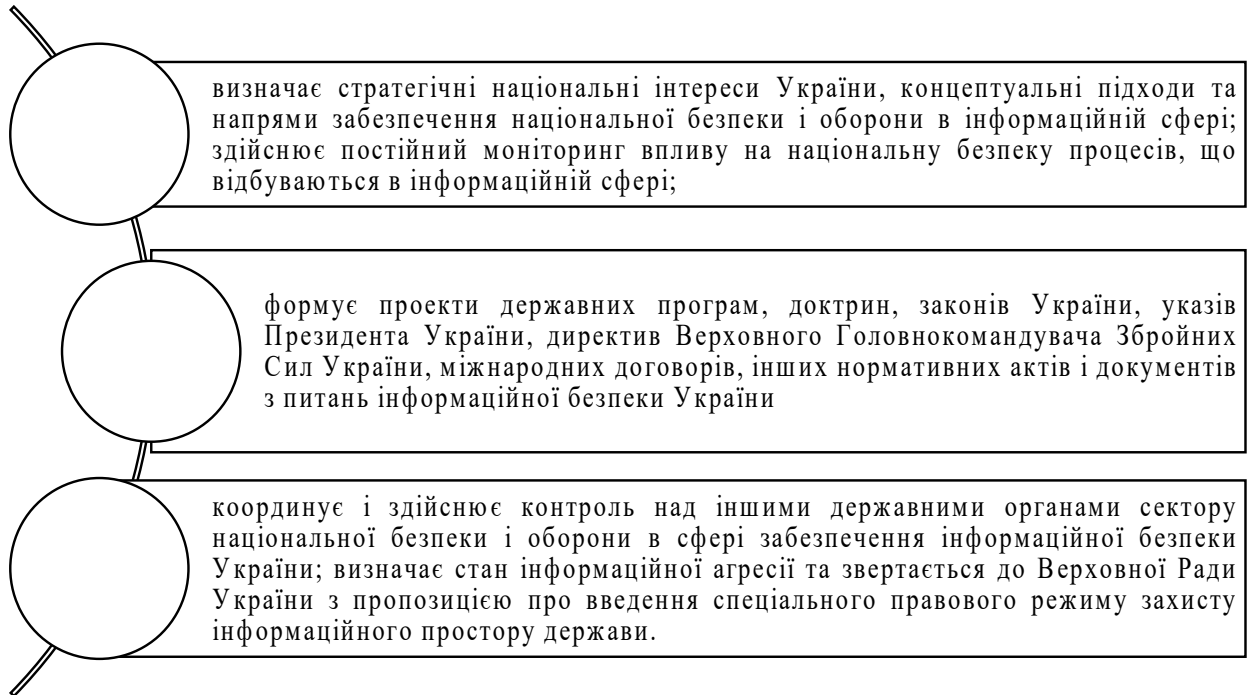

Рис.2.3. Політика Ради національної безпеки і оборони України в сфері інформаційної політики в Україні. Джерело: складено автором на основі [7]

Основними суб'єктами реалізації державної політики в сфері інформаційної безпеки, в межах їх повноважень та завдань, є: Служба безпеки України; Міністерство внутрішніх справ України; Міністерство оборони України; Служба зовнішньої розвідки України, Міністерство інформаційної політики України, Міністерство цифрової трансформації України, Державне агентство з питань електронного урядування України.

Основними напрямками державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки [17]:

- забезпечення балансу між неухильним дотриманням конституційних прав і свобод людини в інформаційній сфері, зокрема свободи слова, та

реалізацією державних функцій щодо своєчасного виявлення, запобігання, припинення та нейтралізації загроз інформаційній безпеці людини і громадянина, суспільства і держави;

- розвиток нормативно-правової бази для регулювання процесів розвитку інформаційного простору і його захисту від зовнішніх загроз та її гармонізація з нормами міжнародного права, вимогами міжнародного співробітництва, нормами і стандартами Європейського Союзу;

- розробка та реалізація ефективної державної інформаційної політики з метою розвитку національного інформаційного простору та гармонізації системи управління і координації між суб'єктами, які реалізують державну інформаційну політику та державну політику в сфері інформаційної безпеки;

- налагодження співпраці держави з громадським та приватним секторами, а також сприяння міжнародному співробітництву з метою реалізації державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки, а також створення якісного національного інформаційного продукту;

- всебічне сприяння, державна підтримка та пріоритетність створення і розповсюдження національного інформаційного продукту, в тому числі за межі України;

- використання українського національного інформаційного продукту для поширення в міжнародному інформаційному середовищі загальнолюдських цінностей та інформаційного розвитку людства, зокрема обміні з закордонними партнерами України баченням, підходами та механізмами протистояння новітнім викликам, спрямованим на демократичні цінності та свободу слова в інформаційному просторі, що були інспіровані деструктивною політикою інших держав.

Для розвитку інформаційного суспільства необхідно застосовувати принципи [5]: рівноправного партнерства державних органів, громадян і бізнесу; прозорості та відкритості діяльності державних органів; гарантованості права на інформацію, вільного отримання та поширення

інформації, крім обмежень, установлених законом; свободи вираження поглядів і переконань; правомірності одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; інформаційної безпеки; постійного навчання; підконтрольності та підзвітності державних органів громадськості; сприяння пріоритетному розвитку інформаційно-комунікаційних технологій; чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії державних органів; гарантованості повного ресурсного забезпечення національних програм та проектів розвитку інформаційного суспільства.

Державна політика розвитку правового регулювання інформаційного суспільства в Україні передбачає наступне (рис.2.4):

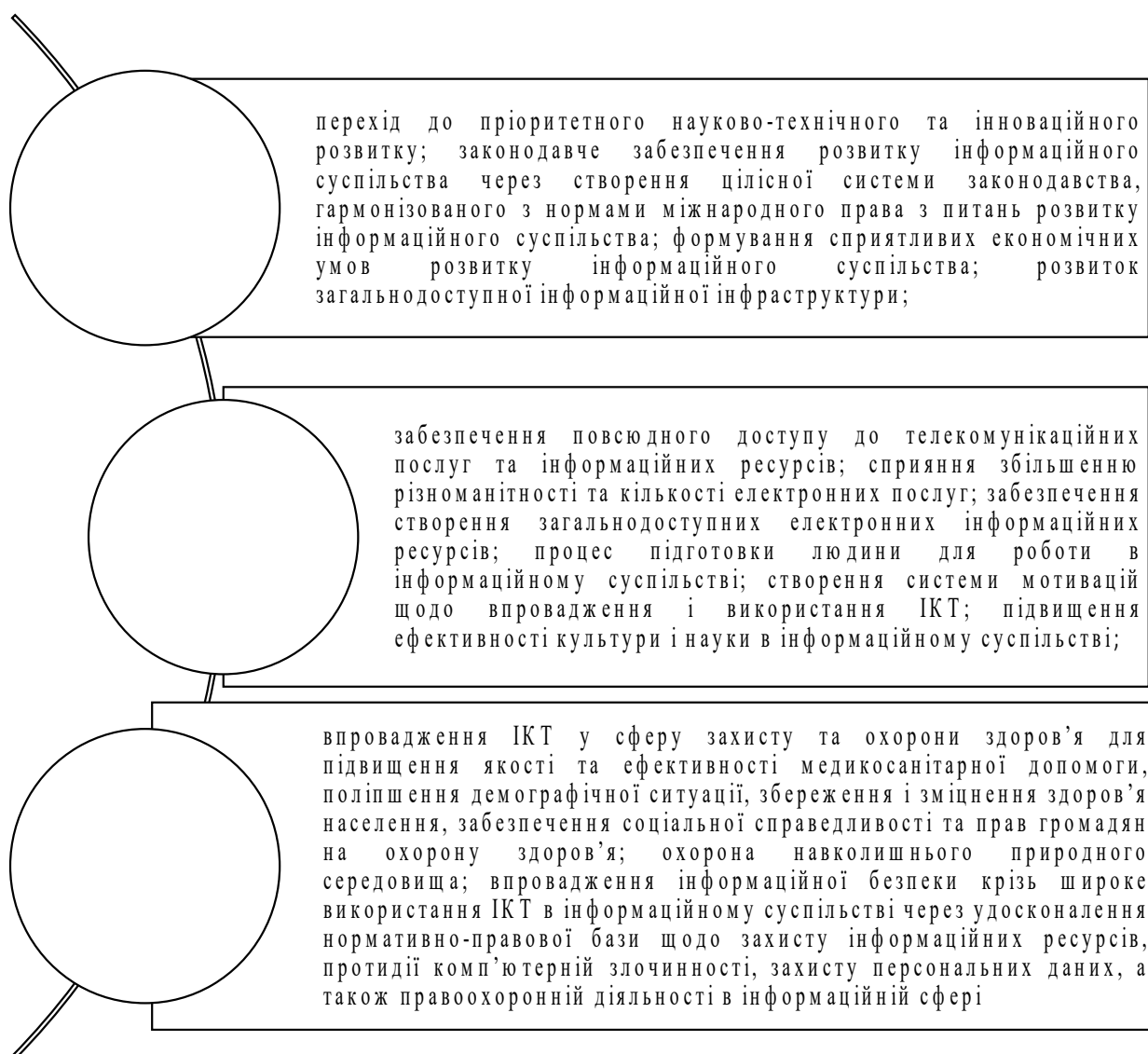

Рис.2.3. Державна політика розвитку правового регулювання інформаційного суспільства в Україні. Складено автором на основі [2, с.87]

Чималу роль в опосередковуванні інформаційного суспільства в Україні відіграють проекти, державні пропозиції, концепції та спеціально створені підрозділи й структури державних органів, які займаються розробкою стратегій подальшого розвитку, порівняльним аналізом ситуації в Україні з результатами міжнародних вимірювань процесу формування інформаційного суспільства, наданням своєчасної консультативної допомоги та відформатованих стандартів згідно з міжнародними показниками.

Наприклад, Державний комітет інформатизації у 2009 р. запропонував свій проект «Переліку індикаторів Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства», що нараховує 17 пунктів. Його основою стали індикатори, що використовуються при формуванні низки міжнародних індексів розвитку інформаційного суспільства і в першу чергу – Індексу Цифрової Спроможності [7].

Це ефективний і водночас порівняно простий комплекс вимірювань, що базується на 11 індикаторах, підібраних за трьома основними напрямками: спроможність використання ІКТ, інфраструктура, кількісні показники використання ІКТ.

Неоціненний вклад у розбудову інформаційного суспільства в Україні здійснював Державний комітет з питань науки, інновацій та інформатизації України (колишній Держкомінформатизації), а на теперішній час правонаступником комітету є Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України, яке пропонує й розробляє зміни до системи державних статистичних спостережень з метою створення системи моніторингу розвитку інформаційного суспільства.

Державне агентство з питань електронного урядування України є головним у веденні активної діяльності регулювання та забезпечення інформаційного суспільства нормативно-правовим базисом, і займається розробкою таких важливих питань:

- інформаційна безпека;

- охорона навколишнього природного середовища, електронна медицина;
- електронна культура, наука та інновації;
- електронна освіта;
- електронна демократія, електронне урядування;
- електронна економіка, доступ до інформації та знань, інформаційна структура.

На жаль, у період державної дестабілізації, окрім Закону України «Про електронну комерцію», ніяких спроб розширити законодавчу базу регулювання інформаційного суспільства не вдалося зробити з боку уряду.

Причини наступні:

- складнощі у фінансуванні через воєнні дії на Донбасі;
- високий рівень корупції в органах державного управління й на місцях;
- відсутність політичної волі державного апарату та мотивованих рішень із розгортання політики розбудови інформаційного суспільства та інформаційно-технологічного окультурювання українського населення. Державна воля апарату країни, у першу чергу, повинна ґрунтуватися на сформованості у політичних діячах, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування нового типу світогляду, інформаційних інтересів та вмінь, інформаційної культури, що є адекватним новому щаблю цивілізаційного розвитку.

Необхідно відмітити розвиток державою електронних послуг в Україні. Цифровізація адміністративних послуг – один із пріоритетів Уряду України. Як результат даної цифровізації було запущено портал «Дія». Дія — це застосунок, в якому всі потрібні документи в одному місці, у вашому смартфоні.

Дія – це один портал, де можна отримати всі послуги онлайн: швидко, зручно та людяно. Мобільним додатком на даний час користуються 4.5 млн. громадян.

Основною метою розробки порталу «Дія» являється цифровізація пріоритетних сфер: містобудування; митниця; соціальний захист; судова; податкова; охорона здоров'я; державна реєстрація та нотаріат; земельні відносини.

Представимо на рис.2.5. ключові результати впровадження порталу Дія.

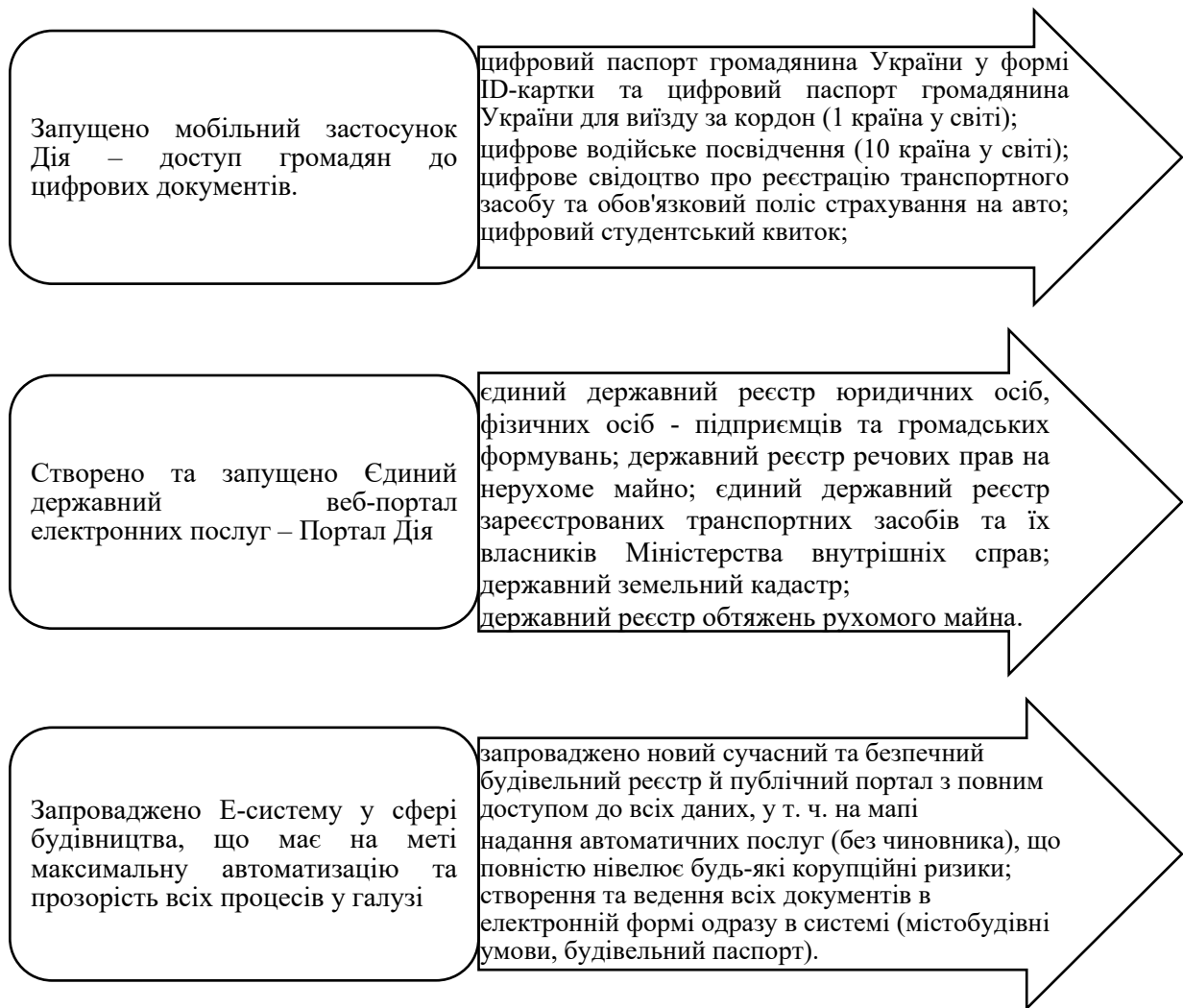

Рис.2.5. Ключові результати цифровізації адміністративних послуг в Україні.

Джерело: складено автором

Базові, кінцеві цілі інформаційного розвитку України:

- зміцнення держави на основі єдиного інформаційного простору країни, поглиблення процесів інформаційної та економічної інтеграції регіонів;

- створення сучасних мережевих структур державного, регіонального та муніципального управління та побудова на їх основі нових ефективних механізмів взаємодії влади з інститутами громадянського суспільства, бізнесом та населенням;

- становлення та в подальшому домінування в економіці нових технологічних укладів, що базуються на масовому використанні перспективних інформаційних технологій, засобів обчислювальної техніки та телекомунікацій, провідної ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури у системі суспільного виробництва, у соціальній та культурній сферах;

- підвищення якості освіти, рівня науково-технічного та культурного розвитку за рахунок розширення можливостей інформаційного обміну на міжнародному, національному та регіональному рівнях;

- підвищення ролі кваліфікації, професіоналізму та здібностей до творчості як найважливіших характеристик послуг праці, і навіть досягнення високого рівня мінімальної соціальної забезпеченості; створення ефективної системи забезпечення прав громадян та громадських інститутів на вільне отримання, поширення та використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку;

- забезпечення високого рівня національної безпеки за рахунок запобігання терористичних та кримінальних загроз в інформаційній сфері.

В цілому, в Україні відбулося багато позитивних змін у напрямку створення інформаційного суспільства та нормативно-правового врегулювання відповідних суспільних відносин. Звісно не все було втілено в життя, проте його реалізація в майбутньому є необхідною умовою життєздатності України як держави та забезпечення належного рівня демократичних правових суспільних відносин.

Важливо, що і суспільство, і держава не лише є відкритими до таких змін, а й підтримують їх. Адже йдеться не лише про те, щоб спростити та зробити більш комфортними багато сфер життя, а й про розбудову «орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх і спрямованого на розвиток інформаційного суспільства», як це задекларовано в аналізованому Законі.

2.2. Аналіз впливу інформаційного суспільства на соціально-економічний розвиток України

Забезпечення доступу громадян до процесів формування інформаційного суспільства через упровадження інноваційних підходів, інструментів та технологій електронного урядування, електронної демократії, інших сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій, а також модернізація системи публічного управління країною впливає на соціально-економічний розвиток України.

Інформатизація регіонів створює суттєвий потенціал для соціально-економічного розвитку країни, підвищення конкурентоспроможності українських підприємств, модернізації економіки, ефективної диверсифікації і прискореного розвитку різних сфер господарювання.

Зокрема модернізація економіки регіону передбачає поетапний та керований процес переходу суб'єктів господарювання на нові технології функціонування, організації виробничої діяльності, ключову роль в якому відведено використанню інформаційних технологій та Інтернету.

Становлення інформаційного суспільства здійснюється через інформаційний розвиток, що розглядається як аналог таких понять, як економічне, соціальне, політичне, технологічне та ін.

Воно означає трансформацію всіх громадських інститутів і сфер людської діяльності під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, прогрес всіх сферах розробки, виробництва та впровадження ІКТ, створення політичних, економічних, правових, соціальних та науково-технічних умов для формування розвиненої інформаційної середовища, адекватного завданням соціально-економічного розвитку країни, підготовку громадян, громадських інститутів, бізнесу та органів державної влади всіх рівнів до життя в умовах інформаційного суспільства.

Інформація інтегрується зі всіма ресурсами економіки (сировина, енергія, фінанси, технології, управління, праця), змінюючи при цьому їх властивості. У силу цього вона виступає не лише як сукупність деяких даних, а як складова ВВП.

Представимо на рис.2.6 динаміку ВВП України протягом 2010-2021 років.

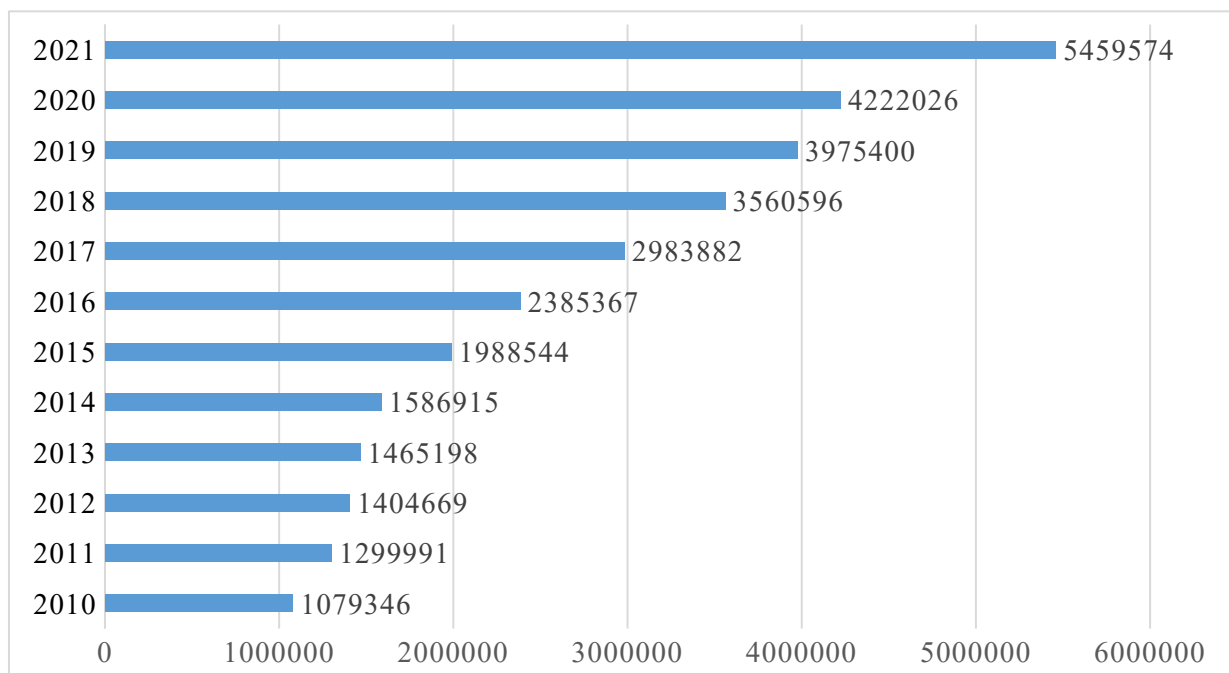

Рис.2.6. Динаміка ВВП України за 2010-2021 роки, млн.грн.

Джерело: складено автором на основі [1]

Дані рис.2.6 свідчать, що ВВП у фактичних цінах в Україні мав тенденцію до зростання протягом досліджуваного періоду. Представимо в табл.2.1 структуру ВВП України за 2010-2021 роки.

Таблиця 2.1

Динаміка структури ВВП України за 2020-2021 роки, %

Вид економічної діяльності	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Фінансова та страхова діяльність	5,6	4,4	4,3	4,4	4,4	3,4	2,7	2,7	2,7	2,9	3,2	3,6
Транспорт	7,8	8,0	7,1	7,2	6,4	6,8	6,6	6,4	6,4	6,7	6,3	6,0
Тимчасове розміщення	0,9	0,9	0,8	0,8	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7	0,9	0,6	0,8
Сільське господарство	7,4	8,2	7,8	8,7	10,2	12,1	11,7	10,2	10,1	9,0	9,3	10,1
Професійна та наукова діяльність	2,5	2,3	2,9	3,2	3,0	2,8	2,9	2,9	3,2	3,6	3,3	3,9
Постачання електроенергії та газу	2,8	3,1	3,1	2,9	2,8	2,7	3,1	2,9	3,1	3,1	2,9	3,2
Переробна промисловість	13,1	11,8	12,2	11,1	12,2	11,9	12,2	12,1	11,6	10,8	10,1	8,1
Охорона здоров'я	3,7	3,4	3,6	3,4	2,9	2,6	2,5	2,6	2,2	2,4	2,7	2,5
Освіта	5,0	4,6	5,2	5,4	4,8	4,2	3,7	4,5	4,5	4,5	4,3	4,4
Оптова і роздрібна торгівля	14,5	15,0	14,4	14,6	14,7	13,8	13,3	13,7	13,3	13,2	14,0	12,0
Операції з нерухомим майном	5,4	5,3	6,0	6,5	6,2	6,2	6,1	5,8	5,8	6,1	6,4	6,0
Надання інших видів послуг	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,7	0,7	0,8	0,8	1,0	0,8	0,5
Мистецтво, спорт, розваги	0,6	0,6	0,7	0,9	0,8	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,3
Інформація та телекомунікація	3,0	2,9	3,0	3,2	3,3	3,7	3,7	3,7	3,9	4,6	5,0	7,1
Добувна промисловість	5,7	6,4	5,7	5,4	5,0	4,8	5,5	5,9	6,0	5,6	4,5	3,1
Державне управління та оборона	5,9	5,4	5,6	6,0	6,1	5,9	6,4	6,7	7,4	8,3	8,6	9,0

Джерело: складено автором на основі[1]

Дані табл.2.1 свідчать, що структура ВВП змінюється під впливом інформатизації суспільства. Показовим є тенденція до зростання питомої ваги економічної діяльності «інформація та телекомунікація» в структурі ВВП за досліджуваний період.

Так за даними держстату України у період 2010-2018 рр. основними галузями, що формують ВВП країни, залишаються: оптова та роздрібна торгівля, які займають найбільшу частку в структурі валової доданої вартості і становлять приблизно шосту частину.

Переробна промисловість займає сьому частину ВВП. А сфера інформатизації та телекомунікацій поки не переступили порога економічного розвитку навіть підприємств, що займаються операціями з нерухомістю та фінансовою діяльністю [25].

Аналіз доводить, що структура валової доданої вартості сфери інформатизації та телекомунікацій за період 2010-2021 р. зростає тільки на 3%, що свідчить про повільний поступовий розвиток ринку ІТК в Україні.

Однак за неофіційними даними спеціалістів ІТ комітету Європейської Бізнес асоціації, які оцінювали розвиток ринку ІКТ за доходами ІТ компаній та їх працівниками, обґрунтовано активне зростання ринку ІКТ. Так за 2020 рік ІТ індустрія отримала 4,5 млрд. дол. США у вигляді доходів та нараховувала близько 185 000 спеціалістів. Тоді як у 2015 р. в ІТ компаніях працювало 91 000 фахівців, а приблизний прибуток, які вони заробляли, складав 2,7 млрд. дол. США [27].

Значний вплив на соціально-економічний розвиток мають впровадження інноваційних технологій та наукових розробок, витрати на них зі сторони держави (рис.2.7). Дані рис.2.7 свідчать, що витрати на виконання наукових досліджень і розробок за досліджуваний період мають тенденцію до зростання, що свідчить про зацікавленість держави у розвитку інформаційного суспільства.

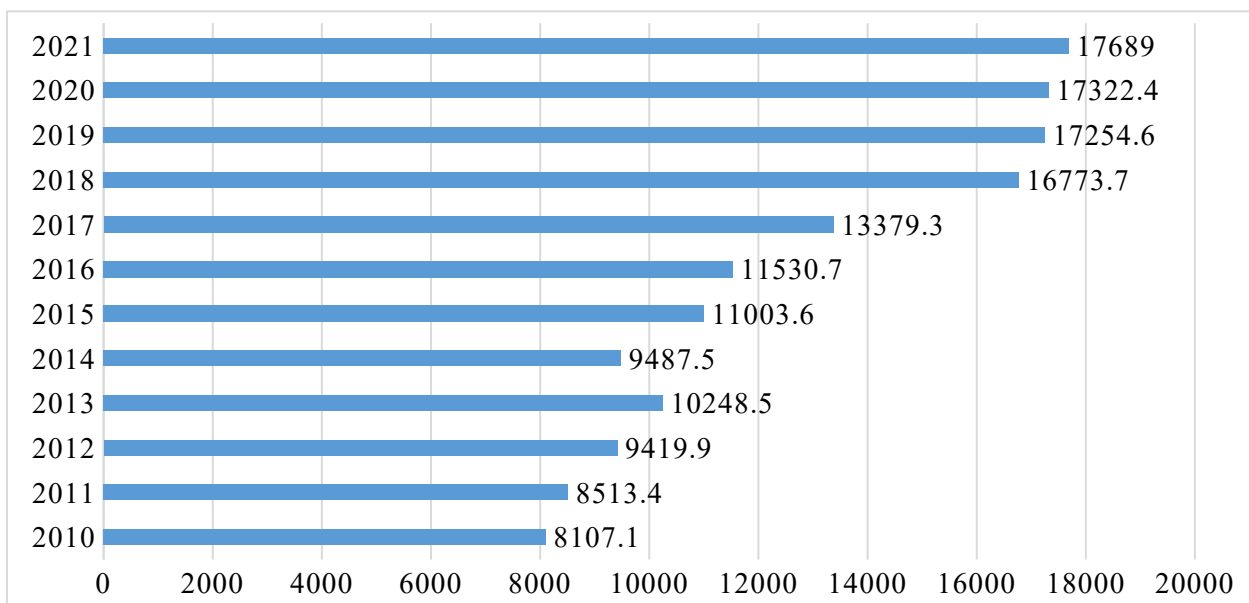

Рис.2.7. Витрати на виконання наукових досліджень за 2010-2021 роки.

Джерело: складено автором на основі[1].

Крім того, значний вплив на соціально-економічний розвиток країни мало запровадження електронного адміністрування ПДВ та акцизу, зростання цифровізації фіскальних органів, розробка електронного кабінету тощо.

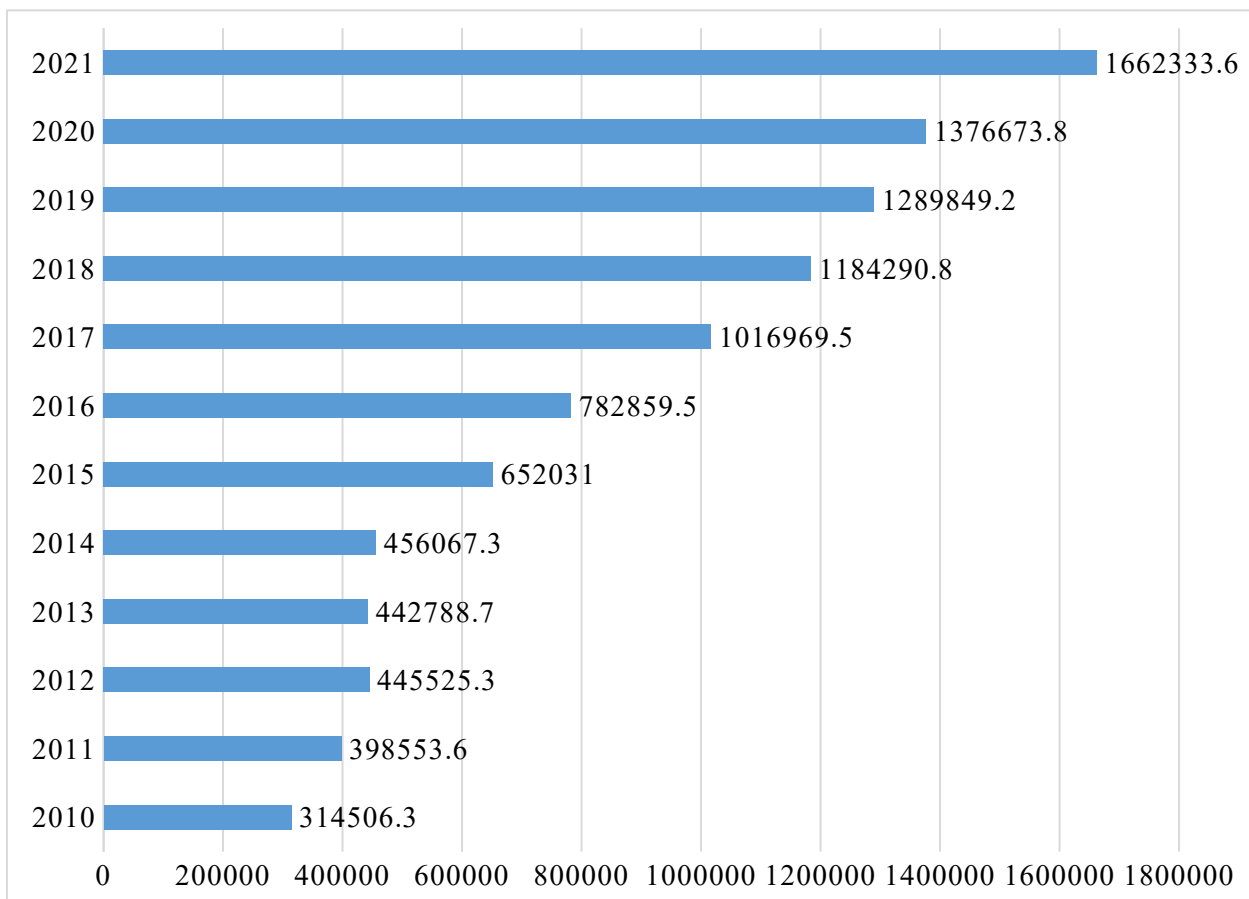

Рис.2.8. Динаміка доходів зведеного бюджету України за 2010-2021 роки, млн.грн. Джерело: складено автором на основі[1].

Дані рис.2.8 свідчать, що доходи зведеного бюджету України значно підвищились після впровадження інформаційних технологій в сферу оподаткування.

У сучасних умовах мережна економіка надає країнам світу можливість адаптуватись у складному процесі інтеграції у світову економіку.

У даному контексті рівень інформатизації суспільства виступає як один з найважливіших показників конкурентоспроможності держави. А можливості населення використовувати ІТ у повсякденному житті та у виробничій сфері визначаються, насамперед, рівнем розвитку людського потенціалу.

Індекс людського розвитку (ІЛР) - Human Development Index (HDI) або Індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП) є агрегатним показник, що включає три важливі характеристики суспільства:

- 1) показник довголіття (очікувана тривалість життя населення від народження);
- 2) показник освіти (рівень грамотності дорослого населення);
- 3) показник добробуту жителів (ВВП для душі населення). Як правило, між цими трьома характеристиками є пряма залежність (пряма кореляція).

Представимо на рис.2.5 динаміку розвитку ІЛР України за 2010-2020 роки.

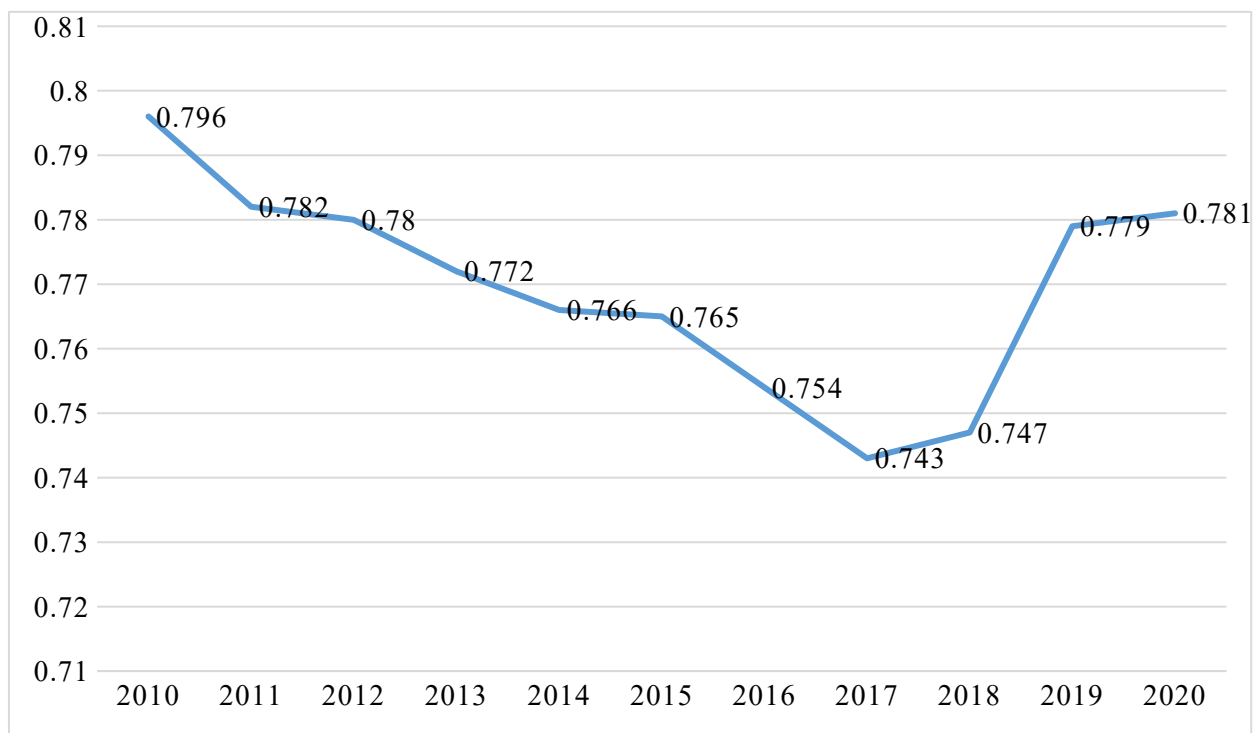

Рис.2.9. Динаміка ІЛР України за 2010-2020 роки. Джерело: складено автором на основі [14].

Дані рис.2.9 свідчать, що з 2010 по 2017 рік індекс розвитку людського капіталу мав тенденцію до зниження, лише починаючи з 2018 року він відновив тенденцію до зростання та у 2020 році Україна піднялась на 14 позицій у світовому рейтингу (на 74 місце з 189 країн).

Зв'язок між соціально-економічним розвитком, цінностями самовираження і демократичними інститутами відображає зв'язок між виникаючими у індивідів життєвим досвідом вибору, їх суб'єктивним прагненням до вибору і юридичними правами на вибір.

У переважаючих ціннісних орієнтаціях людей проявляється їх життєвий досвід. Якщо вони виростають в обстановці, коли наявні в їхньому розпорядженні ресурси різко обмежені, це сприяє формуванню цінностей виживання, це багато в чому перешкоджає самовираженню. Навпаки, дорослішання в умовах великої кількості ресурсів спонукає їх надавати більшого значення цінностям самовираження.

Одним із ключових стимуляторів економічного зростання є здатність громадян набувати, накопичувати та використовувати інформацію в наслідок динамічного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Використання в Україні інформаційних технологій на підприємствах за видами економічної діяльності, % до загальної кількості підприємств, представлено в табл.2.2.

Таблиця 2.2

Використання в Україні інформаційних технологій на підприємствах за видами економічної діяльності, % до загальної кількості підприємств

Напрями господарської діяльності	Частка кількості підприємств, які					
	мали доступ до мережі Інтернет		мали веб-сайт		купували послуги хмарних обчислень	
	2020р.	2021 р.	2020р.	2021 р.	2020р.	2021 р.
Переробна промисловість	90,0	89,5	43,7	43,2	9,3	10,0
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	93,2	92,3	42,2	43,0	9,7	11,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	93,8	92,4	22,8	25,0	7,1	8,8
Будівництво	87,9	83,9	25,1	24,0	8,9	8,9
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	88,1	86,1	37,7	37,6	11,3	11,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	87,8	87,9	22,4	22,1	7,5	8,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	81,4	77,2	37,2	36,8	8,3	9,5
Інформація та телекомунікації	90,0	89,2	57,4	57,1	15,4	17,5
Операції з нерухомим майном	87,8	86,3	23,4	24,5	6,8	6,7
Професійна, наукова та технічна діяльність	88,4	87,2	44,6	43,6	13,1	13,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	80,4	78,2	23,6	22,9	8,6	8,3
Надання інших видів послуг	94,1	86,6	58,8	59,7	19,1	11,9
Усього	88,0	86,4	35,6	35,2	9,8	10,3

Джерело: складено автором на основі [1]

Статистичні дані вказують на позитивні зрушення щодо доступу до мережі Інтернет різних видів українських підприємств, частка яких знаходиться від 77,2 до 93,8% за 2020- 2021рр.

Проте, частка підприємств, які володіють власним веб-сайтом становить лише 22,1-59,7%. Водночас, підприємства, що купували послуги хмарних обчислень, взагалі мають найменшу частку – 6,7-19,1%.

Розглянемо використання інструментів електронної демократії органами державної влади та місцевого самоврядування в табл.2.3.

Таблиця 2.3

Кількість органів державної влади та місцевого самоврядування, що надають можливість використання інструментів електронної демократії, за угрупованнями установ у 2020 році

Показники	Усього	З них			
		органи державної влади	органи судової системи	органи місцевого самоврядування	державні організації (установи, заклади)
Кількість установ, які мали доступ до мережі Інтернет, од	14850	3970	642	8074	2164
Частка установ, які мали доступ до мережі Інтернет, у загальній кількості установ, які взяли участь в обстеженні, %	94,6	91,7	87,9	97,4	92,1
Кількість установ, які надавали можливість використання інструментів електронної демократії "Е-звернення", "Е-петиція", "Е-консультація", "Бюджет участі (громадський бюджет)" та інших інструментів електронної демократії.	3233	1036	538	1504	155
"Е-звернення"	2564	904	514	1026	120
"Е-петиція"	467	к	х	451	К
"Е-консультація"	262	101	–	151	10

"Бюджет участі (громадський бюджет)"	341	27	x	314	X
--------------------------------------	-----	----	---	-----	---

Джерело: складено автором на основі[1]

Дані табл.2.3 показують, що використовують інструменти електронної демократії переважно місцеві органи влади. При цьому, ще років 5 назад електронна демократія не функціонувала навіть у тестовому режимі.

На даний час відомо кілька комплексних (інтегральних) індексів, що характеризують умови, у яких розвивається економіка країни та суспільство в цілому, оцінюється економічне та правове середовище, якість регулювання та розвитку бізнесу та приватної ініціативи, здатність суспільства та його інститутів до ефективного використання наявного та створення нового знання, широкому впровадженню ІКТ.

Серед них: «Індекс економіки знань» (Knowledge Economy Index, KEI) та «Індекс знань» (Knowledge Index, KI), «Індекс Інформатизації суспільства» (Informational Society Index, ISI), «Індекс готовності до мережевої економіки» (Networked Readiness Index, NRI), «Глобальний інноваційний індекс» та інші.

Таблиця 2.4

Динаміка рівня інформатизації суспільства України за 2015-2021р.р.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс інформатизації суспільства	5,23	5,31	5,62	5,84	6,12	6,41	6,52
Індекс мережевої готовності	31,4	32,4	41,2	43,4	49,43	49,5	51,5
Глобальний інноваційний індекс	36,45	35,72	37,62	38,52	38,91	40,2	41,43

Джерело: складено автором на основі [16]

Наведені дані свідчать про позитивні зрушення в сфері застосування інформаційних технологій державою, бізнесом, населенням в цілому та вплив даних технологій на якість життя та ведення господарської діяльності.

При цьому, питома вага цифровізованих державних послуг в Україні за підсумками 2020 р. склала лише 5%. Досягнутий показник рівня охоплення населення України Інтернет-взаємодією з органами державної влади значно поступається державно управлінській практиці провідних країн у цій сфері (рис. 2.1).

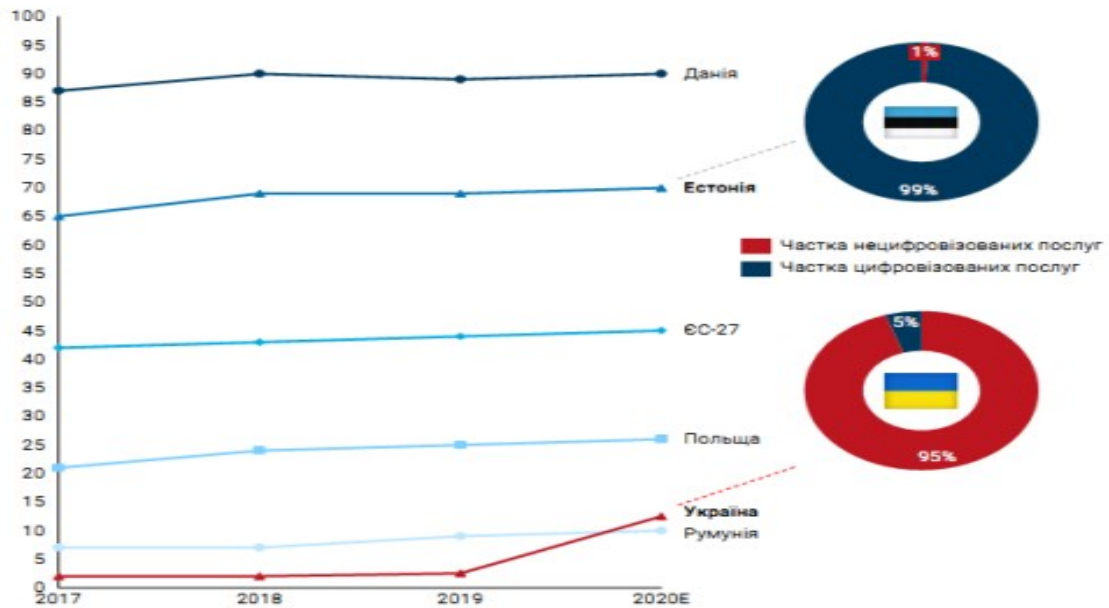

Рис. 2.10. Частка населення, яка використовує Інтернет для взаємодії з органами державної влади, %. Джерело: [31].

Серед факторів, які безумовно вплинули на покращення позицій України необхідно виділити державну політику щодо цифровізації, створення Міністерства цифрової економіки у 2019 році, прийняття довгострокового плану дій «Національна економічна стратегія 2030», запровадження єдиного порталу державних послуг «Дія» у 2020 році тощо.

Сучасні світові процеси, зокрема пандемія та війна, виступили каталізаторами зростання цифрових технологій та поширенням мережі інтернет, що в свою чергу спричинило широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в соціальній сфері та підвищення цифрової грамотності серед населення.

В Україні ж ІТ-сектор стикається із внутрішніми перешкодами, без яких розвиток ринку ІТ відбувався б значно швидше. За останні кілька років з країни виїхали працювати за кордон більше 10 тис. ІТ-фахівців, або десята частина від загальної їх кількості. Це зумовлено низьким рівнем життя в країні, політичною нестабільністю та правовою незахищеністю бізнесу від тиску з боку державних органів і силових структур.

Така ситуація сприяла активному переїзду в інші країни окремих фахівців і цілих компаній, що призвело до втрати десятої частини доходів від ІТ-індустрії і відчутних репутаційних втрат для нашої країни. Ще одна з важливих проблем ринку – відсутність стратегії розвитку галузі та програми освіти майбутніх фахівців.

Країни з високим рівнем поширення ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) досягають великих результатів у збільшенні добробуту громадян (зростання ВВП душу населення). Однак цей ефект позначається лише тоді, коли країна завдяки управлінню соціально-економічним розвитком досягає певного порогу використання ІКТ.

Такий ефект можна отримати насамперед за рахунок використання ІКТ там, де відбувається основне зростання продуктивності праці та зростання ВВП, а саме в промисловості.

На жаль, через повільне відновлення промисловості та незначне використання ІКТ в Україні ще не досягнуто потрібного критичного порогу, при якому ІКТ починають прямо впливати на економіку країни.

Роль України на світовому ринку високотехнологічної продукції досить мала, хоча саме у цьому напрямі є значний потенціал конкурентоспроможного розвитку. У процесі інформатизації величезну роль грають українські регіони, і за результатами цієї діяльності можна судити про можливість входження України в інформаційне суспільство.

Підбиваючи підсумки нашого дослідження, відзначимо таке. Рівень розвитку людського потенціалу, рівень розвитку та використання інформаційних технологій, уніфікованість законодавства нашої країни зі

світовими нормами, державна політика підтримки ІКТ – найважливіші критерії якості процесу управління соціально-економічним розвитком за доби інформаційної революції.

Держави, які змогли поставити на службу національній економіці переваги глобалізації світових ринків високотехнологічної продукції, широко що впроваджують новітні технології та ІКТ у тому числі в процес управління соціально-економічним розвитком, нині домагаються найбільш вражаючих результатів. Використання або невикористання зазначених можливостей залежить від здібностей і політичної волі держави, і навіть проведеної ним економічної політики.

2.3. Проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні в контексті Європейської інтеграції

Державна інформаційна політика України була спрямована на підвищення національної конкурентоспроможності та рівня життя населення, забезпечення прав і свобод людини, надання рівного якісного доступу до інформації, освіти, послуг закладів охорони здоров'я, створенню нових робочих місць і розширенню можливостей щодо працевлаштування населення, забезпеченню соціального захисту вразливих верств населення.

Провівши дослідження ролі держави у формуванні інформаційного суспільства в Україні та його впливу на соціально-економічний розвиток країни, можемо оцінити чи було досягнуто цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні на табл.2.5.

Таблиця 2.5

Досягнення цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні

Ціль	Досягнення
------	------------

<p>Прискорення розробки та впровадження ІКТ в усі сфери суспільного життя.</p>	<p>Зрушення в даному напрямку відбуваються, в останні роки активно впроваджують ІКТ в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наприклад електронні декларації, кабінет електронних сервісів, застосунок “Дія”. Проте не всі ці впровадження відбулися в зазначений в законі період і доволі велика частина з них відбулася пізніше (в останні роки), але мабуть найголовніше те, що ці зміни все-таки відбуваються. На нашу думку, це позитивні зміни які важко не помітити, проте вони ще реалізовані не до кінця і не на тому рівні як хотілося б особливо якщо порівнювати з більш розвиненими країнами.</p>
<p>Забезпечення комп’ютерної та інформаційної грамотності населення.</p>	<p>Цей пункт був реалізований в недостатньому обсязі якщо і був реалізований взагалі. Крім того в цій сфері найбільше відчувається розрив між великими містами, та маленькими населеними пунктами в першу чергу в звичайній освіті. Тому за успіхи у впровадженні ІКТ в даному випадку навіть мова не йде.</p>
<p>Державна підтримка нових “електронних” секторів економіки (торгівлі, надання фінансових і банківських послуг тощо).</p>	<p>В Україні діє інтернет-банкінг, який представляє доволі велику кількість послуг, що можуть бути виконані онлайн без візиту до відділення банку. Громадяни активно користуються їхніми послугами та вже давно оцінили зручність такого підходу в банківській сфері, для багатьох людей вони стали вже невід’ємною частиною проведення банківських операцій</p>
<p>Створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров’я, освіти, науки, культури, охорони довкілля.</p>	<p>В Україні діє інтернет-банкінг, який представляє доволі велику кількість послуг, що можуть бути виконані онлайн без візиту до відділення банку. Громадяни активно користуються їхніми послугами та вже давно оцінили зручність такого підходу в банківській сфері, для багатьох людей вони стали вже невід’ємною частиною проведення банківських операцій</p>
<p>Державна підтримка використання новітніх ІКТ засобами масової інформації</p>	<p>Держава суттєво втратила можливість впливати на медіа ринок, в Україні він належить олігархічним структурам, і по суті не забезпечується основна інформаційна функція держави – гарантування інформування населення у відповідності до журналістських стандартів</p>
<p>Вдосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин та покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ</p>	<p>В Україні створено обширну, але не достатню законодавчу базу для інформаційної політики. Основний недолік існуючих законів - недостатньо ефективні механізми впровадження і реалізації цих законів. Наприклад, як відомо в Україні поширене піратство у сфері інтелектуальної власності. Ця проблема є яскравим прикладом того, що ця ціль не була досягнута ні за період вказаний в законі, ні за останні роки і на мою, ця ціль не буде досягнута ще достатньо довгий час. Адже проблема полягає не лише в законах чи їх впровадженні, а й також у звичках користувачів.</p>

Джерело: складено автором на основі [15].

Інформатизація вступила до стадії індустріалізації, що означає створення та розвиток великого машинного виробництва у інформаційній сфері. При цьому Україна зіткнулася з проблемами індустріалізації отримання та обробки інформації, психологічними, економічними, соціальними, правовими та іншими.

Ці проблеми породжені протиріччями між необхідністю сучасного використання у всіх сферах людської діяльності великих обсягів інформації та неможливістю оперативно формувати такі обсяги за допомогою традиційних інформаційних засобів, технологій та систем зв'язку.

До психологічних проблем слід віднести в першу чергу проблему готовності населення до переходу в інформаційне суспільство.

Економічні проблеми зумовлені переходом до економіки інформаційного суспільства, соціальні – докорінною зміною образу життя суспільства під впливом інформатизації. Правові проблеми виникають у зв'язку з перетворенням інформації на основні ресурси розвитку суспільства. З'являються нові види правопорушень, які властиві лише інформаційній сфері.

Такі проблеми необхідно вирішувати через виховання та навчання нових фахівців, створення інформаційно-правового поля життєдіяльності суспільства.

Україна має висококваліфікований кадровий потенціал в інформаційній сфері, постійно зростаючий та поновлюваний парк комп'ютерної техніки, сучасні системи та засоби телекомунікацій, зв'язку, високий ступінь інформатизації банківської сфери.

Проте сучасне суспільство характеризується якісно новими тенденціями розвитку в інформаційній сфері, насамперед стрімким формуванням глобального інформаційного простору та глобальним інформаційним протиборством, розробкою і використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, виникненням принципово нових суспільних відносин за різноманітними напрямками інформаційної діяльності,

зокрема, електронне урядування, доступ до публічної інформації, функціонування засобів масової інформації, державна статистика і документообіг, інформаційна діяльність у галузях освіти і науки, культури і мистецтва, в економічній, фінансовій, банківській, правоохоронній, законотворчій та інших сферах, які потребують всебічного дослідження і належного правового забезпечення.

Поряд з цим вагомою складовою інформаційної сфери залишається інформаційна інфраструктура, розвиток якої є складним і наукоємним процесом. У контексті євроінтеграції України актуалізується проблема вивчення досвіду становлення інформаційного суспільства у країнах-членах Європейського Союзу, а також імплементації норм правових актів ЄС в інформаційне законодавство України.

У переліку пріоритетів стратегічного розвитку України особливе місце займають захист прав, свобод і безпеки громадян в інформаційній сфері, відмова від ідей тотального інформаційного контролю та розвиток інноваційних галузей економіки, зокрема вітчизняної індустрії інформаційних технологій, надання послуг та виробництво програмної продукції.

Для переходу до інформаційного суспільства поряд з підготовкою фахівців потрібно вдосконалювати та законодавчу основу. Головні напрями розвитку законодавства в інформаційній сфері сьогодні визначено. Вони здебільшого відповідають європейській практиці правового регулювання інформаційних відносин та здійснюються відповідно до міжнародно-правових вимогами щодо забезпечення свободи слова та інших прав та законних інтересів громадян у галузі виробництва, зберігання та розповсюдження інформації.

В Україні інтенсивне використання європейських технологій випереджає реакцію законодавця, якому потрібен час для адекватної регламентації в законах та інших нормативно-правових актах відносин, що виникають у аналізованій сфері. Крім того, дуже важливо розумно

враховувати досвід інших держав, які значно раніше розпочали освоєння інформаційного простору, зокрема у боротьбі зі злочинами у сфері високих технологій, та вироблення системи ефективних правових засобів цієї боротьби.

Крім того, за результатами проведеного аналізу стає очевидним, що ринок ІКТ в Україні має ілюзію активного зростання та знаходиться на початковому етапі свого становлення.

Це підтверджується певними здобутками: розширенням телекомунікаційної інфраструктури ринку, появою нових бізнес-моделей ефективного використання ресурсів та інформації, скороченням операційних витрат, структурною зміною ринку праці, збільшенням можливостей для встановлення продуктивної взаємодії зі споживачами та міжнародними партнерами.

Однак складно не помітити, що у своїй більшості ці здобутки є ситуативними та, здебільшого, тактичними. В Україні віртуальні мережеві спільноти можна типологізувати за різноманітними критеріями, адже формуються вони в різних середовищах спілкування. За ступенем інтерактивності комунікацій виокремлюють більш інтерактивні середовища спілкування (чати), в яких спілкування відбувається в реальному часі, й менш інтерактивні (e-mail), де часовий проміжок між двома повідомленнями може бути значно довшим [3].

За кількістю учасників, залучених у комунікативний процес, виокремлюють діалогову комунікацію (e-mail, Skype, Viber), полілогову комунікацію (конференції, чати) й односпрямовану комунікацію (оголошення, реклама, відгуки тощо). Інфокомунікаційні особливості української інтернет-спільноти зумовлені низьким рівнем комп'ютеризації й інформатизації.

Повільні темпи розвитку та впровадження інформаційних технологій у різні сфери суспільного життя, диспропорції в економічному житті спільнот, поляризація за лінією "велике місто-місто-село" — головні причини, що

пояснюють незначний обсяг регулярної інтернет-спільноти, а також впливають на відтворення в її структурі чітких вертикальних диференціацій за віком, статтю, матеріальним становищем, рівнем освіти, що свідчить про її незрілість. Причини, що стримують розвиток ринку ІКТ пов'язані з наступним (рис.2.10.):

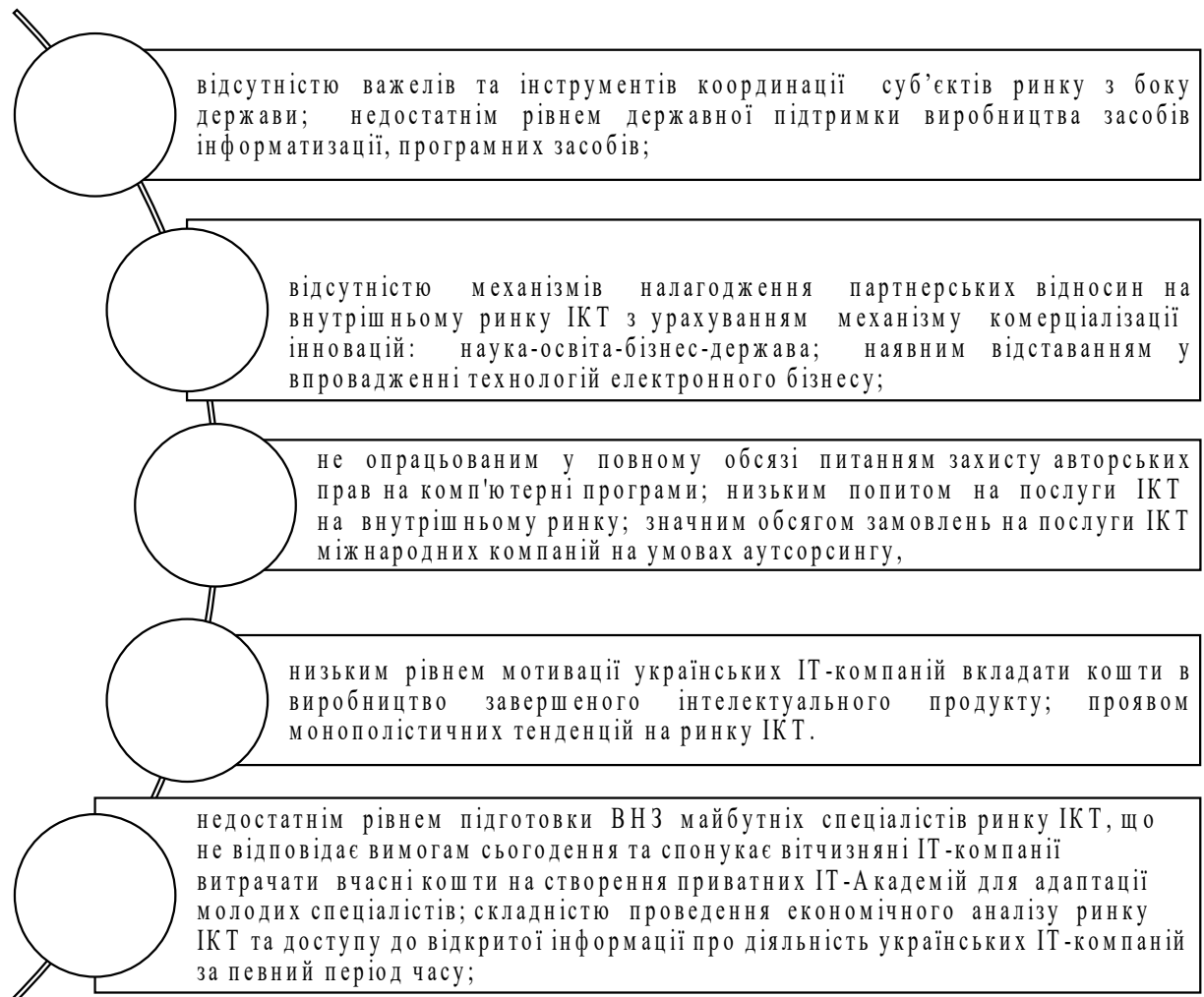

Рис.2.10. Причини, що стримують розвиток ринку ІКТ в Україні.

Джерело: складено автором.

Однак головною проблемою України у сфері розбудови інформаційного суспільства вважаємо відсутність ефективного стратегування розвитку у сфері ІКТ, нерозуміння сучасного порядку денного в цій сфері, брак спеціалістів та експертів, які були б здатні планувати стратегічні заходи та впроваджувати їх у дію відповідно до

побудованого механізму реалізації стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Проблема невдалої української інформаційної політики полягає в тому, що органи державної влади самовідсторонилися від активної політики як у національному, так і в міжнародному інформаційному полі, нехтуючи участю в роботі поважних міжнародних структур зокрема ООН, ЮНЕСКО та ЄС, що передбачено відповідними угодами.

Прикладом, у Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» та Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом визначено потребу розвивати такі системо утворювальні елементи інформаційного суспільства, як електронний уряд, електронні адміністративні послуги, підвищення рівня комп'ютерної грамотності населення тощо. Проте постійні кібератаки та брак якісної освітньо-інформаційної політики ускладнюють процес інтернет-модернізації [11].

Використання інфокомунікаційних технологій в Україні є необхідною умовою для створення конкурентоспроможного продукту або сервісу. Впровадження цифрових технологій (як-от хмарні обчислення, великі дані, або Інтернет речей) підвищує ефективність роботи, знижує витрати і забезпечує активнішу співпрацю з клієнтами, співробітниками та бізнес-партнерами, що надзвичайно важливо для економічного розвитку держави.

Оскільки, спеціального законодавства в Україні в сфері ІТ поки що немає, як наслідок цього, ми автоматично стаємо майданчиком для розвитку інформаційного суспільства. По-перше, працюючи з програмістами за цивільно-правовим договором, іноземні компанії економлять на податках. Наприклад, якщо в Каліфорнії сумарно доведеться заплатити майже 30% податків за кожного працівника, у Великій Британії – трохи більш як 20%, то в Україні – лише 5 %.

До цього варто додати схожість менталітету, адже все більше молодих українців мають прогресивні погляди й додержуються європейських

цінностей. Але, найважливіше – люди. [23]. Тому, можемо спостерігати за, відношення держави до ІТ індустрії в Україні, яке є досить лояльним.

На нашу думку, можна говорити, що на сьогодні, лояльність влади і відсутність законодавства створило ІТ – екосистему в Україні, що сприяє розвитку світовій технологічній індустрії. На регіональному рівні бізнес об'єднуються в ІТ- кластери, де власними силами створюють «інкубатори» ІТ – спеціалістів, а також потрібні умови для зростання й активно підтримують один одного.

Тенденції розвитку ІТ сфери, інформаційного суспільства в Україні, вказують на формування своєї ІТ екосистеми, яка у майбутній перспективі може впливати на формування державної політики, що не відповідатиме національним інтересам, а інтересам бізнесу та транснаціональним корпораціям. Таким, чином можна вважати, що найбільшим викликом сьогодення є світова боротьба з пандемією, яка продовжує випробовувати всі можливі комунікативні, методи інформування, засоби, інструменти людського досягнення, які сьогодні стали вже найбільш стійкими і продовжують свою боротьбу.

Тому, органам публічної влади пропонується, використовувати поняття інформаційне суспільство в межах засобів та способів, які визначають, як дієвими можливими механізмами комунікативної взаємодії з інститутами громадянського суспільства в межах комунікації, що сприймається взаємозв'язком. Оскільки розвиток поняття інформаційне суспільство набуло більшу властивість, яка на сьогодні представляє собою цілу галузь ІТ з її технічними, технологічними і телекомунікаційними системами транспортування та обслуговування.

Висновки до розділу 2

Останнім часом в Україні спостерігається велика кількість змін в законодавстві, і це не може не впливати на розвиток суспільства. На наш погляд, такі зміни викликані прямим впливом розвитку інформаційного суспільства в Україні і не тільки.

Тенденції розвитку ІТ сфери, інформаційного суспільства в Україні, вказують на формування своєї ІТ екосистеми, яка у майбутній перспективі може впливати на формування державної політики, що не відповідатиме національним інтересам, а інтересам бізнесу та транснаціональним корпораціям

Значним кроком цифровізації створено портал «Дія», з метою переведення в електронну площину наступних сфер: містобудування; митниця; соціальний захист; судова; податкова; охорона здоров'я; державна реєстрація та нотаріат; земельні відносини.

На нашу думку, цифровізація сфери охорони прав і свобод людини не повинна обмежуватися тільки формуванням електронних реєстрів, зосереджених в органах системи МВС України – Державній прикордонній службі, Державній міграційній службі, Державній службі України з надзвичайних ситуацій. Для українців гарним цифровим додатком міг би стати мобільний маршрутизатор.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Пропозиції щодо підвищення рівня розвитку інформаційного суспільства в Україні

При розробці напрямків розвитку інформаційного суспільства в країні важливо визначити пріоритети та фокус розгляду з погляду галузей та територій.

Підхід повинен ґрунтуватися на розумінні їх важливості для підтримки національної конкурентоспроможності, з одного боку, та відносної легкості впровадження інформаційних технологій з іншого. Фокус розгляду визначає, з чим саме слід працювати під час реалізації стратегії розвитку інформаційного суспільства, на що впливати, що міняти.

Це об'єкти уваги та водночас об'єкти зміни. Наприклад, фокусом розгляду може бути організація загалом або її складова частина (підрозділ), кілька пов'язаних організацій, ціла галузь, регіон, вся країна.

При розробці стратегії слід сфокусуватися на об'єктах уваги з певних позицій або через певну призму наприклад фінансову, кадрову або цифрову. Поєднання «об'єкт уваги + призма розгляду» породжує напрямок розвитку стратегії. Якщо об'єктом уваги стає вся країна, а призмою розгляду – «інформаційне суспільство», отримуємо «державну стратегію розвитку інформаційного суспільства».

Основні напрямки розвитку та фокус підтримки з боку держави щодо розвитку інформаційного суспільства представлені в таблиці 3.1.

ІКТ роблять значний внесок у розвиток галузей національної економіки. Вони стають частиною сучасної системи управління у більшості

галузей економіки, державного управління, національної оборони, національної безпеки тощо.

Таблиця 3.1

Напрями розвитку інформаційного суспільства в Україні

Проблема напрямки вирішення	Напрями рішення
Формування та розвиток технічної бази інформаційного суспільства	Забезпечення повноцінного функціонування та високого рівня розвитку наступних основних компонентів: інформаційно-комунікаційна інфраструктура; ІКТ; науковий та виробничий потенціал інформаційних технологій; ринки зв'язку, інформаційних технологій тощо. Бюджетне фінансування тематичних інформаційних систем, які мають велике соціальне значення (охорона здоров'я, освіта, зайнятість тощо); а також системи податкової та митної служби, інформаційне забезпечення державних органів, правоохоронних органів та ін. Окрема підтримка пріоритетних інформаційних технологій, прозоре функціонування сфери державних замовлень, державних закупівель; відкритий та конкурентний відбір технологій для реалізації національних проєктів інформатизації. Підтримка з бюджету національних наукових шкіл щодо створення вітчизняних ІКТ, стимулювання розробки, виробництва та впровадження ІКТ у різних бюджетних проєктах та програмах інформатизації. Просування на світовий ринок вітчизняного програмного забезпечення.
Розвиток національної безпеки, нівелювання загроз від використання нових інформаційних технологій	Розробка єдиної системи інформаційної безпеки, які вирішують окремі завдання щодо захисту інформації в межах своїх повноважень та на користь певного сектора. Моніторинг науково-технологічних, соціальних, економічних та ін. змін за кордоном. Міжнародне співробітництво в галузі розробки та прийняття правових положень, угод для забезпечення інформаційної безпеки, процесу обміну інформацією; участь країни у розробці міжнародних стандартів у сфері інформаційної безпеки. Розробка правових норм, заходів відповідальності за злом, несанкціонований доступ до державних та корпоративних інформаційних мереж, порушення прав громадян у процесі обміну інформацією.
Соціально-економічні та соціально-культурні проблеми переходу до інформаційного суспільству	Забезпечення інтересів населення, організацій та держави в інформаційну сферу. Безумовна правова рівність усіх учасників процесу інформаційної взаємодії незалежно від їх політичного, соціального та економічного статусу. Зниження формалізації суспільних відносин, створення прозорих інструментів для демократичного контролю суспільства над владою (про майнових відносинах у суспільстві, про доходи еліти тощо). Забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів, глобальних інформаційних мереж.

Джерело: складено автором на основі [12]

Існує кілька основних областей, в яких інформаційна діяльність пов'язана з комп'ютерами та ІТ-технологіями: виробництво нових товарів та послуг, наукові дослідження, розвиток інформаційних систем, освіта, видавнича діяльність та автоматизація робочих місць. В даний час у країні створюється система надання державних послуг в електронній формі, але вона не до кінця опрацьована, тому основним напрямком розвитку є удосконалення надання електронних послуг.

Таким чином, з метою розвитку інформаційного суспільства та скорочення відставання України від провідних країн потрібно формування та розвиток кадрових, технологічних переваг, а також створення нормативно-правової бази для розвитку інформаційних технологій у різних сферах життя суспільства. Комплексна стратегія інформатизації економіки та суспільства, що передбачає їхню всебічну трансформацію, призведе до розвитку конкурентоспроможності та досягнення позитивних результатів на світовому ринку.

Формування та розвиток нового інформаційного суспільства в країні має бути засноване на взаємодії таких ключових елементів як держава, корпорації, малий бізнес та наука. Тільки за таких умов можливо максимально швидко створити сучасні високотехнологічні інноваційні енерго- та ресурсоефективні підприємства, які здатні розвивати «наскрізні» технології та керувати цифровими платформами.

Для формування та розвитку інформаційного суспільства насамперед необхідно підготувати кадри, наділені необхідними компетенціями. Це пов'язано з тим, що інвестиційний характер виробництва, його висока наукомісткість, пріоритетність питань якості продукції повинні суттєво змінити вимоги до працівника, підвищити значущість трудових ресурсів [5].

Нова кадрова політика повинна ґрунтуватися на таких положеннях, як створення необхідних умов для підготовки компетентних висококваліфікованих кадрів, здатних освоїти професії ринку веб-розробок, а

також системи мотивації з освоєння необхідних компетенцій у різних сферах діяльності.

Крім того, слід зазначити, що використання цифрових технологій для реалізації товарів та послуг, надання державних послуг, освіти громадян дозволить усьому суспільству отримати так звані «цифрові дивіденди», під якими розуміється як зростання національного добробуту, матеріального прибутку, і прозорості державного управління [8].

Україна, як і інші країни світової спільноти, велику увагу приділяють питанням забезпечення інформаційної безпеки особливо об'єктів стратегічного призначення.

При цьому, експерти зазначають, що в цифровому середовищі останнім часом спостерігається значне зростання злочинів. Така ситуація вимагає від держави розробки абсолютно нової системи інформаційної безпеки у всіх секторах економіки.

Нині в Україні успішно розвиваються цифрові платформи, засновані на взаємодії різних інформаційних систем, які дозволили зробити доступнішими для населення державні послуги в електронному форматі, за рахунок використання єдиної системи ідентифікації та аутентифікації. Однак, слід зазначити той факт, що дані платформи ще недостатньо розвинені та доступні у повному обсязі не в усіх регіонах країни.

Подібна ситуація пояснюється тим, що використання інформаційно-телекомунікаційних технологій на регіональних рівнях управління слабо розвинене, оскільки лише близько 10% регіональних формувань відповідають вимогам щодо рівня цифровізації.

Застосування інформаційно-телекомунікаційних технологій має прискорити розвиток та розширити можливості соціально-економічної сфери за рахунок максимального та ефективного використання потенціалу даних у цифровій формі, зробивши їх одним із ключових факторів виробництва.

На наш погляд, в подальшому інформаційне суспільство в Україні має трансформуватися в інформаційне громадянське суспільство. Тому одним з

основних пріоритетів інформаційної політики України є дотримання балансу відповідних інтересів особистості, суспільства і держави.

Реалізація цих прав у практичному вимірі передбачає дотримання двох базових принципів:

- 1) свобода публічних висловлювань незалежно від їхнього політичного змісту;
- 2) забезпечення безперешкодного отримання громадянами повної та неупередженої інформації.

Окрім того, стратегічною метою України є також доступ до внутрішнього ринку у сфері електронних комунікацій (рис. 3.1).

Рис.3.1. Режим внутрішнього ринку ЄС у сфері електронних комунікацій.

Тому інтеграція України до ЄЦР ЄС, в тому числі доступ до внутрішнього ринку у сфері електронних комунікацій є одним із найбільш пріоритетних, амбітних, та водночас реальних завдань для нашої країни, яке потрібно реалізовувати за допомогою всіх наявних інструментів.

Необхідною передумовою для розбудови в Україні ефективних цифрової економіки і цифрового ринку та його подальшої інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС (EU Digital Single Market Strategy) (рис. 3.2) є

запровадження ефективної системи державного управління (е-урядування) [108].

Рис. 3.2. Стратегічна мета України – Цифровий Безвіз.

Адже з огляду європейський досвід вбачається, що саме інструменти е-урядування здатні забезпечити значне покращення якості обслуговування фізичних і юридичних осіб та підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що є необхідною передумовою подальшої інтеграції України в ЄС.

Трансформація системи державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства та в контексті європейської інтеграції України має відбуватися через інтеграцію нашої країни до цифрового простору ЄС та гармонізацію з європейськими (міжнародними) цифровими стандартами за наступними напрямками [31].

Представимо на рис.3.3. шляхи інтеграції інформаційного суспільства України в світовий простір.

Гармонізація електронної ідентифікації шляхом:	розробки національного плану дій щодо взаємного визнання електронної ідентифікації; здійснення пілотування сумісного транскордонного електронного підпису; розробки основ регулювання і легалізації для сфери електронної ідентифікації; законодавчого визначення необхідності ЕЦП, як складової електронного документа; гармонізації з eIDAS, розвиток електронних транскордонних довірчих послуг;
Міжнародний обмін інформацією шляхом:	транскордонного обміну даними між державними електронними реєстрами країн ЄС та України, що містять інформацію про юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців у рамках The once-only principle project запровадження та сприяння спільним моделям опису та каталогізації державних послуг в Україні; розробки варіантів зменшення плати за роумінг між ЄС та Україною;
Гармонізація цифрового законодавства шляхом:	розробки та прийняття закону про електронні комунікації з урахуванням нового Європейського кодексу електронних комунікацій; зміцнення незалежності та регуляторної спроможності НКРЗІ, реформування Адміністрації Держспецзв'язку та її функцій в частині кібербезпеки; розробки концепції реформування системи захисту персональних даних в Україні та напрацювання закону з урахуванням змін у європейському законодавстві;
Включення у міжнародну цифрову інфраструктуру шляхом:	долучення до проєктів «Цифрова магістраль трьох морів»; інтеграції та обміну даними з платформами ЄС щодо життєзабезпечення (медичні, громадської безпеки тощо).

Рис.3.3. Шляхи інтеграції інформаційного суспільства України в світовий простір.

Удосконалення системи державного управління в Україні в сучасних умовах має базуватися на засадах більшої відкритості влади, «громадяноцентричності» державних послуг та відповідати низці таких критеріїв:

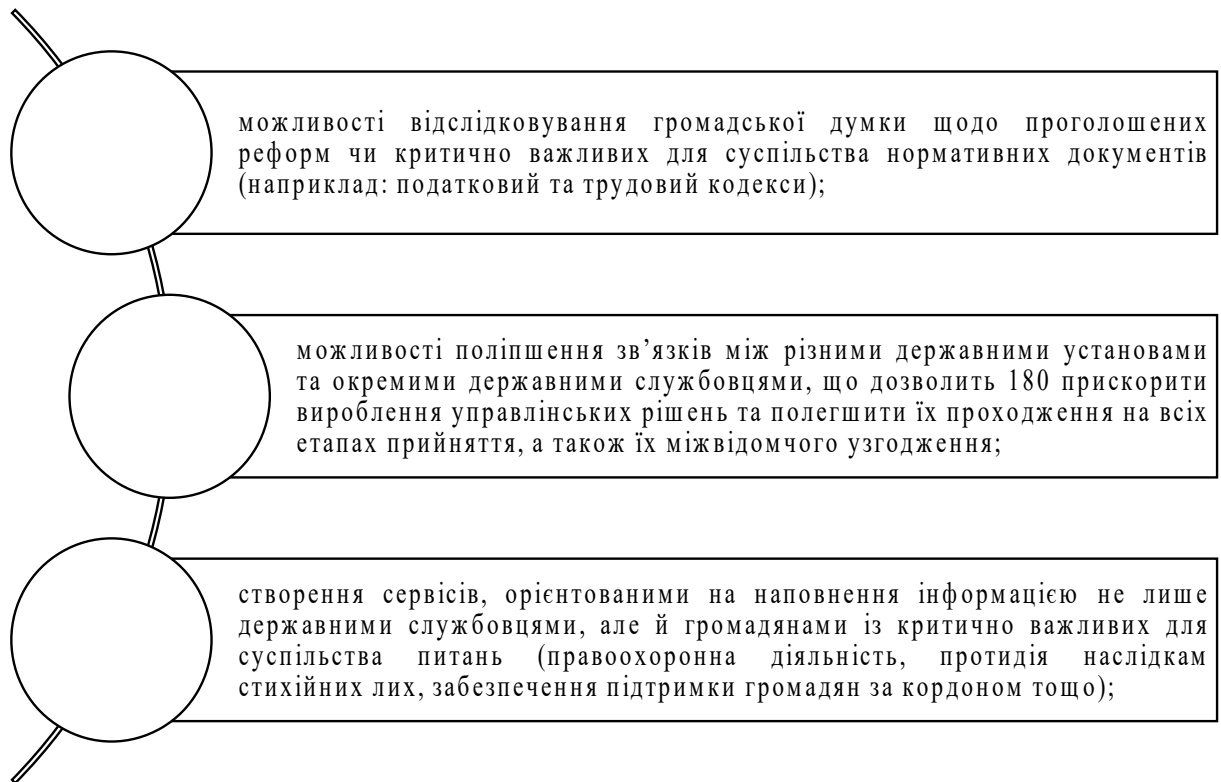

Рис.3.4. Заходи удосконалення державного управління в Україні

Таким чином, багато підходів до виділення елементів інформаційного суспільства ґрунтуються на прийнятті того факту, що поява нових соціальних та економічних взаємодій у суспільстві пов'язано зі значними кількісними змінами галузі виробництва, обробки, зберігання та поширення інформації.

3.2. Удосконалення інформаційної управлінської культури в органах публічної влади

Управлінська культура є комплексною характеристикою управлінських кадрів і, відповідно, важливою складовою успішного економічного розвитку. Сучасні тенденції розвитку суспільних відносин підвищують вимоги до управлінського персоналу, виникає потреба у розробці концептуальних засад вивчення формування управлінської культури державних службовців.

Характерними рисами традиційної управлінської культури є безініціативність, прагнення до гарантованого кар'єрного зростання, стабільного розвитку органу державного управління та особистої безвідповідальності. З цими якостями корелює негативне ставлення до конкурсного принципу добору в державну і місцеву службу, і проходження державної служби з урахуванням контракту.

Протилежний тип управлінської культури характеризується ініціативністю, творчим підходом до справи, демократичним ставленням до кар'єри, підтримкою контрактного проходження державної служби. Цей тип управлінської культури виникає з урахуванням цивільно-правових відносин у разі, якщо державні службовці розглядають свою роботи як виконання громадянського обов'язку [8].

Таким чином, підготовка кадрів для органів державної влади є пріоритетною на сьогоднішній момент. Для того щоб позначити важливість вирішення проблем, що обговорюються вище, потрібно згадати якою діяльністю займаються співробітники, і що вони віддають суспільству.

Для підростаючого покоління, яке має стати майбутнім нашої країни, важливо здобути знання в рази більше наших, щоб не повторювати помилки минулого і бути розумнішими у всіх смислах, але саме на цьому ж кроці і з'явився провал. Освіта, система, яка раніше давала найрозумніших людей планети - перетворилася на процедуру тестування, яке не вирізняється не зацікавленістю ні учня, ні вчителя ні як у процесі отримання, ні як у процесі подання знань, і з кожним роком, мотивація при цьому знижується. З однієї потужної системи підготовки молодого покоління до життя, вона трансформувалася в просте зазубрювання правил та алгоритмів, що на виході дає неякісних фахівців чи людей, звикли не мислити, а виконувати. Такі фахівці в органах влади не можуть приймати та виконувати рішення та спілкуватися з людьми.

Відмінною рисою працівника нового типу є постійне прагнення до самореалізації та самоствердження у творчості. Формування трудового

потенціалу нового типу залежить від багатьох факторів, таких як виховання та освіти в сім'ї, власних зусиль і здібностей, рівня освітніх закладів, витрат людей на освоєння досягнень науки, культури, на підтримку здоров'я, державних витрат на навчання, витрат на охорону навколишнього середовища.

Публічні органи влади в інформаційній економіці набувають форму ринкових організацій, що функціонують на основі постійного навчання та самонавчання їх працівників. Крім того, в таких умовах працівник розглядається як конкурентна перевага підприємства, оскільки люди, що володіють спеціальними знаннями, складають головний капітал підприємства. Це унікальні професіонали, яких практично неможливо замінити.

Таблиця 3.2

Тенденції управління персоналом в умовах нової економіки

Назва тенденції	Характеристика
Зміна психології роботодавця і співробітників	Фахівці підприємств в умовах нової економіки повинні володіти ключовими якостями: вміння працювати в команді, усвідомлення необхідності продовження навчання, готовність до змін, знання основ самоменеджменту та комунікативні навички, вміння адаптуватися до ситуації, що склалася
Формування економіки знань	Заснована на сукупному інтелекті, кваліфікації та винахідливості співробітників, сучасних інструментах, свободі творчості та бізнесу, миттєвій реакції на зміни, що відбуваються
Конкуренція за ресурси і працівників	Конкурентоспроможність персоналу в умовах зростаючої конкуренції має вирішальне значення для ефективної діяльності підприємства, тому необхідно приділити особливу увагу чинникам, які її забезпечують. Глобальна конкуренція на ринку праці зміцнила попит на працівників і підвищила зарплати. Конкуренція за працівників підвищує вартість робочої сили
Управління і сприйняття змін	Готовність персоналу усвідомлювати необхідності індивідуальним і груповим усвідомленням змін, зміну поведінки і наявність переконання в успіху здійснення змін, яке залежить від рівня їх компетентності і захопленості змінами
Нова роль HRменеджера	Менеджер по персоналу виступає в ролі наставника і консультанта, доводить технологію управління персоналом підприємства до кожного співробітника, сприяє включенню персоналу в список стратегічно важливих факторів діяльності.

Джерело: узагальнено автором

Інформаційна економіка має характерні особливості і завдання, виконання яких потребує від трудового персоналу підприємства нових

навичок. Вимоги інформаційної економіки обумовлюють необхідність розвитку персоналу і пошуку підходів до управління ним.

Керівництво підприємства повинно прагнути створити такі умови роботи працівникам з компетенціями і навичками інформаційної економіки, щоб забезпечити задоволення їхніх потреб, оскільки їх звільнення призведе до втрати конкурентоспроможності підприємства.

Іншими словами, в новій економіці йде боротьба не тільки за покупців, а й за співробітників, здатних забезпечити прибуток і відповідний рівень конкурентоспроможності підприємств.

Використання запропонованої стратегії розвитку персоналу забезпечить формування і реалізацію компетенцій робітників, які необхідні для забезпечення стійких конкурентних переваг підприємства у досягненні стратегічних цілей. Подальші дослідження доцільно спрямувати на визначення засобів розвитку персоналу щодо опанування новими компетенціями, деталізації інструментарію розвитку працівників.

Для забезпечення інформаційної відкритості органів влади необхідно створення точних стандартів та принципів розміщення інформації про діяльність, а також наявність організаційної структури, яка відповідає за цей напрямок. Перше регулюється законодавством, за друге несе відповідальність безпосередньо орган влади. А про рівень зручності користування сайтом можна дізнатися лише від користувачів. Тому потрібна двостороння координація питання підвищення інформаційної відкритості [10].

Зворотний зв'язок «дисциплінує чиновників та стимулює їхню соціальну орієнтацію», адже сайт органу державної влади виконує насамперед інформаційну функцію.

Грамотна організація інформаційних потоків для населення у мережі Інтернет (головним чином на офіційному сайті) – запорука розвитку інформаційної відкритості та конструктивного діалогу влади та суспільства.

В умовах загальної нестабільності та перманентних криз в сучасній Україні, більш ефективним для органів влади стає підприємницький тип дій, якому в більшій мірі притаманні активність, самостійність, ініціативність та творчий характер, гнучкість, орієнтація на результат в майбутньому [11].

Критика органів влади щодо низької якості послуг, неефективності діяльності, витрачання значних фінансових коштів, поганої роботи управлінського персоналу сприяли розповсюдженню ідей менеджменту, впровадженню його принципів в діяльність владних структур. Менеджмент органів влади направлений на здійснення соціальних функцій, що відрізняє його від менеджменту в комерційній сфері. І в цьому безумовно його специфіка та складність.

Громадська думка формується як результат рефлексивної оцінки його суб'єктами фактів навколишньої дійсності в процесі інформаційно-комунікаційної діяльності. Для того, щоб при формуванні громадської думки запобігти найголовнішу загрозу – маніпулювання громадською думкою – необхідна наявність безлічі альтернативних джерел інформації та свободи доступу до таких джерел для всіх громадян та інституційних структур громадянського суспільства [4, с. 5].

Основною метою інформаційного менеджменту являється формування нового інформаційного суспільства. В процесі здійснення інформаційного менеджменту держава виступає як головний формувальник «правил гри» в інформаційному середовищі. Через державу здійснюється інформаційна взаємодія та обмін інформацією.

Проте обмін інформації є оберненим процесом, так як розвиток інформаційного суспільства впливає на державу через розширення доступу суб'єктів господарювання і громадян до поточної або стратегічної інформації, яку використовують органи влади під час прийняття управлінських рішень. Процес управління впливу держави на розвиток інформаційного суспільства і є інформаційним менеджментом.

Таким чином, один з найпотужніших джерел соціальної, економічної та політичної інформації є система державного управління, що і визначає першорядну значимість її відкритості і прозорості для суспільства.

Із зростанням кількості інформації та завдань публічного управління виникає потреба у ефективному управлінні технологіями, державній підтримці вітчизняного інформаційного виробництва, ринках інформаційних технологій, засобів, продуктів і послуг, регулюванні діяльності державних електронних і друкованих ЗМІ.

Таким чином, в сучасних українських умовах виникає необхідність проводити широку психологічну кампанію щоб підтримати основні положення державної політики в громадськості. Крім того, потрібно роз'яснювати соціальну спрямованість державної політики та довести її обґрунтованість. Інструментом у даному випадку виступає інформаційний менеджмент [12].

Зі сказаного випливає, що інформаційне суспільство змінює традиційні парадигми у Усі сфери життєдіяльності - соціальні, освітні, культурні, аксіологічні. Для даного суспільства меншою мірою властива спадкоємність; фахівець знеособлений та передбачає асоціацію з родом діяльності, тоді як інтелігент передбачав зв'язок із культурою. Зростаюча мобільність вимагає від фахівця прояв гнучкості, наднаціональності, вміння самореалізуватися в потоці подій, що змінюється. Головною пріоритетною якістю стає вміння не лише вчитися, а переучуватися швидко та ефективно, як того вимагає інформаційний потік.

3.3. Стратегічна модель розвитку інформаційного суспільства в Україні

В своїх роботах Семенченко А. посилається на існування трьох основних типів стратегій держави щодо процесів розбудови інформаційного суспільства:

- невтручання держави (основними рушійними силами є ринкові процеси саморозвитку та самоорганізації);
- централізованого управління та регулювання державою;
- раціонального поєднання процесів державного управління (регулювання) саморозвитку та самоорганізації [131].

У більшості провідних країн світу застосовується третій підхід, який дозволяє найкращим чином використовувати ресурси державного та недержавного секторів економіки, сильні сторони кожного з суб'єктів розбудови інформаційного суспільства.

В Україні домінують саморозвиток та самоорганізація. Вплив держави досі має хаотичний характер, що не відповідає існуючим міжнародним вимогам та досвіду, нормальній практиці виконання загальнонаціональних проєктів. Також обрана стратегія ускладнює та (або) затримує процеси трансформації структурної та функціональної складових національної системи державного управління з урахуванням вимог сучасного суспільства.

В цілому, стратегічною метою трансформації державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства є:

- забезпечення прав і свобод людини, в тому числі права кожної людини на інформацію;
- досягнення випереджаючого зростання українського ринку інформаційних та телекомунікаційних технологій у порівнянні з загальносвітовим рівнем;
- створення в Україні сучасної інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури;

- істотне скорочення транзакційних витрат в економіці за рахунок стандартизації процесів, середовища взаємодії і впровадження інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- підвищення якості надання державних послуг в електронному вигляді;
- розвиток соціальної самоорганізації та соціального партнерства влади, бізнесу та громадськості на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- скорочення «цифрової нерівності» різних регіонів України, попередження ізоляції окремих громадян і соціальних груп;
- розвиток сервісів на основі інформаційних і телекомунікаційних технологій в сферах культури, освіти та охорони здоров'я;
- надання можливості здійснення трудової діяльності дистанційно і сприяння самозайнятості;
- досягнення такого рівня розвитку технологій захисту інформації, який забезпечує недоторканність приватного життя, особистої і сімейної таємниці, безпеку інформації обмеженого доступу;
- забезпечення високого ступеня інтеграції України в світове інформаційне суспільство;
- досягнення технологічної незалежності України в галузі інформаційних і телекомунікаційних технологій [54].

В Україні необхідно застосовувати новітні підходи до трансформації системи державного управління з використанням «громадських медіа». Адже зважаючи на все ще низький рівень проникнення громадських мереж в українське суспільство, динаміка збільшення кількості їх користувачів та зростання їх значущості, як джерела інформації для значної кількості соціально активних громадян, обумовлює необхідність активного використання з боку органів державної влади можливостей «громадських медіа».

Рис.3.4. Завдання Стратегії розвитку інформаційного суспільства.

Джерело: узагальнено автором на основі [19]

Зауважимо, розвиток е-урядування постає пріоритетним завданням політичного курсу держав, однак основна увага надається національним програмам цифрової трансформації уряду. Органи державної влади більшості країн світу використовують цифрові технології для інноваційного перетворення управлінських методів, обміну інформацією, прийняття рішень, надання «безконтактних» державних послуг, а також для взаємодії й партнерства з громадянами щодо подальшого розвитку країни [19].

Здійснення переходу до е-урядування в Україні відбувається в усіх напрямках взаємодії органів влади, бізнесу та громадськості (рис.2.2).

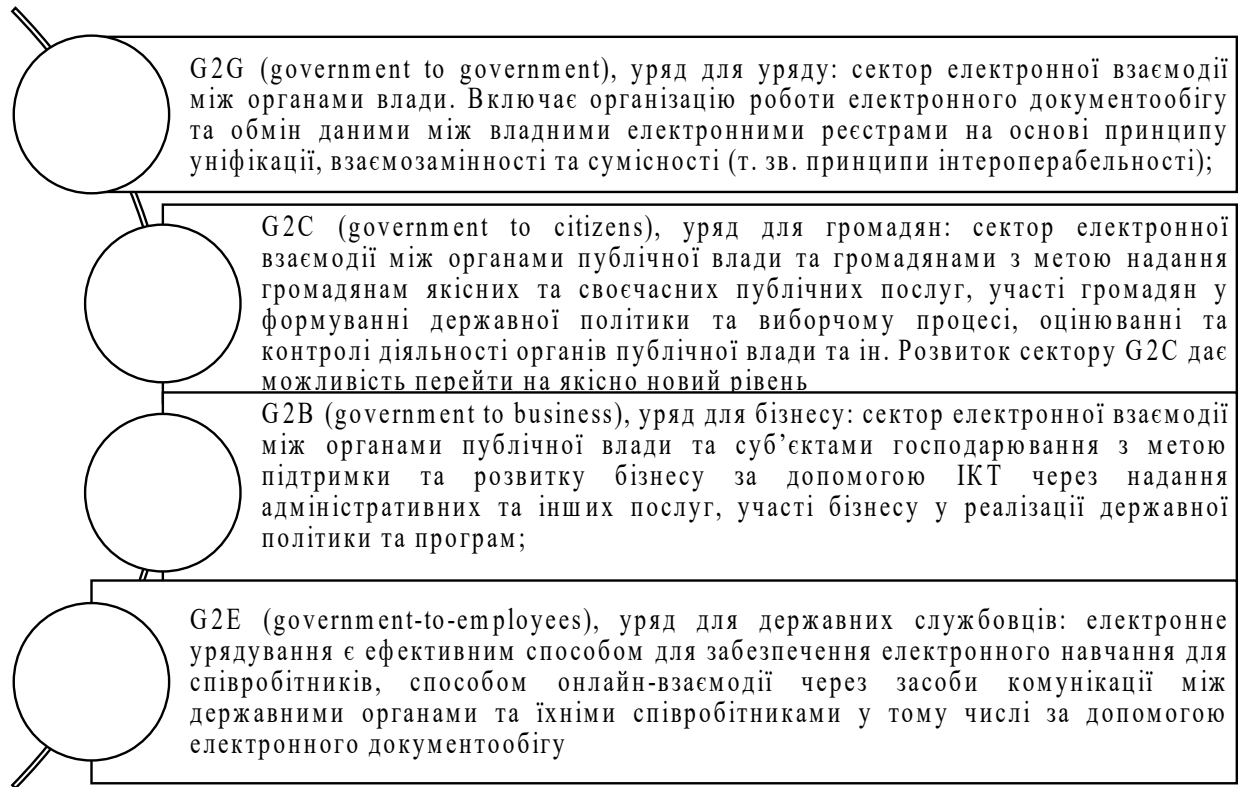

Рис.2.2. Напрямки е-урядування в Україні. Джерело: складено автором на основі [19]

Одним з основних кроків до впровадження е-урядування в Україні було впровадження електронного документообігу та концепції електронного урядування.

Концепція розвитку електронного урядування як нормативний документ уперше в історії державотворення України окреслила шляхи і способи розбудови цифрового суспільства й визначила основні принципи реалізації програми цифровізації країни – доступність і залучення громадян; відкритість і прозорість; довіра й безпека.

Висновки до розділу 3

В умовах існуючих викликів цифрової ери Україна досягла значного прогресу на шляху цифрової трансформації й електронного урядування, а

також у питаннях наближення законодавства України до законодавства ЄС щодо електронних довірчих послуг та електронних комунікацій, інформаційної та медіаграмотності, електронного врядування та цифрової економіки, що сприяє поступовій інтеграції країни до Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу.

Сучасне інформаційне суспільство в Україні в умовах європейської інтеграції має базуватися на інформаційно-комунікаційних технологіях, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації всіх сфер і галузей економіки та управління, єдиній інтегрованій системі зв'язку, що дозволить забезпечити кожній особі доступ до будь-якої інформації і знань, зумовить радикальні зміни в усій системі суспільних відносин, а також дозволить володіти достовірною і актуальною інформацією, а також ефективно використовувати адекватні методи її збору, аналізу і надання, що є основою успішної діяльності державних органів будь-якого рівня та побудови сервіс-орієнтованої держави.

В сучасних умовах Україна має переходити до комплексного управління електронним урядуванням, що перетворить державу на цифрову сервісну платформу, орієнтовану на забезпечення прав і свобод громадян, створення рівних можливостей для їх реалізації.

ВИСНОВКИ

Перехід до інформаційного суспільства, створення електронного уряду та переорієнтація на електронний документообіг – все це сприяло, по-перше, підвищенню ефективності та оперативності надання державних послуг суспільству та бізнесу, по-друге, підвищенню якості наданої по-третє, зниження ризику корупції, по-четверте, забезпечення прозорості взаємодії органів влади за рахунок застосування електронної системи безпеки, по-п'яте, зниження бюрократії та, відповідно, скорочення фінансових витрат на утримання державного апарату.

Одним із основних завдань забезпечення розвитку електронного урядування в Україні є створення інформаційно-телекомунікаційних систем підтримки прийняття управлінських рішень у сфері екології й природних ресурсів, а саме: запровадження системи екологічного моніторингу; запровадження електронного інтегрованого дозволу у сфері екології та природних ресурсів; запровадження електронної системи водного балансу України.

Слід наголосити, що урядом здійснені конкретні кроки щодо реалізації даних завдань.

Так, на профільному сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України розміщена інформація щодо функціонування державної системи моніторингу довкілля з посиланням на нормативно-правові документи й методичні рекомендації щодо інструментів вимірювання екоситуації.

Охарактеризовано сучасний стан та результативність державного управління в умовах розвитку інформаційного суспільства і встановлено, що впровадження у діяльність органів публічної влади інформаційно-комунікаційних технологій відбувається несистемно і фрагментарно, на початковому етапі формування інформаційного суспільства в Україні

інформаційним технологіям відводилася лише функція забезпечення, заснована на процедурній регламентації дій органів державної влади, а розуміння інформатизації пройшло через стадію комп'ютеризації.

Подальший розвиток інформаційного суспільства призвів до осмислення державного управління, як процесу, побудованого і пов'язаного воедино за допомогою інформаційних технологій, сформувалися передумови для якісного зворотного впливу інформаційно-комунікаційних технологій та створених за їх допомогою інструментів для підвищення ефективності системи державного управління.

Визначено проблеми та суперечності державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства в сучасних умовах, а саме: правові колізії у законодавчих та підзаконних актах щодо розвитку інформаційного суспільства; низький рівень впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій мережевої взаємодії через невідповідне забезпечення інституційно-правової, організаційно-адміністративної, техніко-технологічної сумісності та взаємодії між органами публічного управління різних рівнів; відсутність доступу до мережі Інтернет у сільській місцевості; недосконала система оцінки результативності державного управління в умовах європейської інтеграції, адже формальне (у відсотках) виконання запланованих Угодою про асоціацію між Україною та ЄС законодавчих та регуляторних ініціатив, не завжди забезпечує дієвість та ефективність модернізаційних реформ в зазначеній сфері.

Нерозвиненість інформаційного суспільства не дозволяє вести відкритий діалог органів публічного управління й громадськості і не забезпечує можливість громадянського суспільства впливати на процеси прийняття державно управлінських рішень.

Обґрунтовано концептуальні засади стратегії трансформації державного управління України в умовах розвитку інформаційного суспільства, яка має бути комплексною, багатоваріантною, гнучкою та враховувати політичні, інтеграційні, безпекові, економічні, соціальні,

технологічні, регіональні та інші обмеження і виклики (військова загроза, пандемія), що сприятиме подальшому сталому розвитку інформаційного суспільства в Україні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батьковець Н. О. Соціально-економічні аспекти інформаційного суспільства та його правове регулювання [Електронний ресурс] / Н. О. Батьковець, Л. О. Марусяк // Підприємництво і торгівля. - 2019. - Вип. 24. - С. 85-89. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Torg_2019_24_14
2. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : пер. с англ. / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. – 956 с.
3. Васев В.О. Підвищення ефективності державного контролю в сфері захисту інформації. Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 214–216
4. Васильєва Л. А. Інформаційна демократія в публічності інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Л. А. Васильєва // Регіональні студії. - 2018. - № 14. - С. 76-80. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regst_2018_14_16
5. Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства. Підсумкові документи. Женева 2003. Туніс 2005. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
6. Данильян О. Г. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії [Електронний ресурс] / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань // Інформація і право. - 2022. - № 1. - С. 9-20. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2022_1_3
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/index.html>
8. Довжук І. Цифрова нерівність в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / І. Довжук // Соціум. Документ. Комунікація. - 2022. -

Вип. 14. - С. 233-252. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2022_14_13

9. Закіров М. Дилема інформаційної безпеки особистості в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / М. Закіров, С. Закірова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. - 2022. - Вип. 63. - С. 50-64. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nrnbuimviv_2022_63_6

10. Захаренко К. В. Відповідальність засобів масової інформації в системі інформаційної безпеки суспільства [Електронний ресурс] / К. В. Захаренко // Політикус. - 2019. - Вип. 5. - С. 4-9. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2019_5_3

11. Івлєв О.Ю. Засади правового регулювання розвитку інформаційного суспільства в Європі: досвід для України / О.Ю. Івлєв [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/5/04.pdf>.

12. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку [Текст] : колект. монографія / [Ажажа М. А. та ін. ; за ред. д-ра філос. наук, проф. В. Г. Воронкової] ; Запоріж. держ. інж. акад. – Запоріжжя : ЗДІА, 2017. – 283 с

13. ІТ в Україні: куди ми рухаємося Дмитро Овчаренко – CEO & Founder at Alcor, віце-президент з юридичних і фінансових питань Асоціації ІТ Ukraine. URL: <https://dou.ua/lenta/columns/future-of-it-ukraine>

14. Каретна О. О. Роль та особливості інформаційно-комунікаційних технологій у взаємодії органів державної влади з громадянським суспільством [Електронний ресурс] / О. О. Каретна, І. М. Милосердна, І. І. Ігнат'єва // Політикус. - 2020. - Вип. 5. - С. 62-68. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2020_5_11

15. Картунов.О. Інформаційне суспільство: аналіз політичних аспектів зарубіжних концепцій / Картунов О, Маруховський О. – К. : Університет економіки та права „КРОК”, 2012. – 344 с.

16. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура : пер. с англ. / М. Кастельс. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с
17. Киреева Н. С. Особливості правового регулювання електронних фінансових послуг в умовах інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Н. С. Киреева // Вісник Академії адвокатури України. - 2018. - Т. 15, № 1-2. - С. 23-30. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2018_15_1_2_5
18. Кір'ян В. О. Правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / В. О. Кір'ян. – Київ, 2013. – 20 с. – Режим доступу: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/6/352/17062.html>. –
19. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – №30. – С. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
20. Концепція інформаційної безпеки України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.osce.org/uk/fom/175056?>
21. Коробко М. І. Інформаційна етика як необхідний елемент регуляції сучасного інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / М. І. Коробко // Українські культурологічні студії. - 2021. - № 1. - С. 46-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrks_2021_1_12
22. Лучникова Т. Ефективність застосування європейських моделей розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / Т. Лучникова, А. Кулинич // Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер. : Економіка і управління. - 2015. - Вип. 32. - С. 302-309. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpdetut_eiu_2015_32_36
23. Луцький М. І. Правове забезпечення інформаційного суспільства – нагальна вимога сучасності (Рецензія на монографію Н. В. Кушакової-Костицької "Філософсько-правові засади розвитку інформаційного суспільства в Україні") [Електронний ресурс] / М.

І.Луцький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право. - 2019. - № 7. - С. 172-173. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2019_7_24

24. Макеєва О. М. Правова свідомість в умовах розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / О. М. Макеєва // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2021. - № 4. - С. 54-60. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2021_4_9

25. Матвейчук Л. О. Інформаційне суспільство: теоретичні аспекти [Електронний ресурс] / Л. О. Матвейчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. - 2016. - Вип. 2. - С. 38-42. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknud_2016_2_11

26. Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства : міжнародний документ від 22.07.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_163.

27. Орловська Ю. В. Державне управління розвитком інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] / Ю. В. Орловська, О.О. Кахович, О.О. Квактун // Економічний простір. - 2019. - № 147. - С. 103-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есpros_2019_147_10

28. Особа в інформаційному суспільстві: виклики сьогодення : монографія / С. В. Горова ; наук. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2017. – 452 с

29. Про інформацію: закон України Відомості Верховної Ради України від 01.12.1992. – № 48, стаття 650.

30. Про основи національної безпеки України: закон України від 19.06.2003 № 964-IV/ Голос України від 22.07.2003. - №134, ст. 3.

31. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки [Електронний ресурс] : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537-V. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

32. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 386-р. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p>. – Назва з екрана.

33. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Постанова КМУ від 14 січня 2009 року № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>

34. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ. Дата оновлення: 05.08.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>

35. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

36. Ромащенко В.А. ООН і міжнародно-правове регулювання інформаційного суспільства. Правове та державне управління: зб. наук. праць. Запоріжжя: КПУ, 2016. № 3(24). С. 21–26.

37. Ромащенко В. Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] / В. Ромащенко // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 9. - С. 100-104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_9_19

38. Серга Т. О. Поняття "інформаційний простір" у сучасному суспільстві [Електронний ресурс] / Т. О. Серга, Т. Й. Мудрик // Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. - 2021. - № 2. - С. 170-175. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2021_2_27

39. Сидоренко Т. Консолідація інформації як основа розвитку інформаційного суспільства XXI століття [Електронний ресурс] / Т. Сидоренко // Соціум. Документ. Комунікація. - 2021. - Вип. 12. - С. 270-293. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2021_12_16

40. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. URL: <http://rada.gov.ua>

41. Солодько С. Ю. Інформаційне суспільство: основні підходи до обчислення індикатора трансформації [Електронний ресурс] / С. Ю. Солодько // Габітус. - 2021. - Вип. 28. - С. 20-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2021_28_4

42. Соляник С. Ф. Віртуальна реальність як феномен культури інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / С. Ф. Соляник // "Перспективи". Соціально-політичний журнал. - 2021. - № 2. - С. 95-101. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2021_2_14

43. Сучасний стан та перспективи розвитку державної політики у сфері свободи слова та інформації. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7547

44. Ткачук Т. Ю. Інформаційне суспільство в концепції інформаційної безпеки [Електронний ресурс] / Т. Ю. Ткачук // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. - 2020. - № 1-3. - С. 45–53. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2020_1-3_8

45. Топольник Я. Інформаційне суспільство та державна інформаційна політика в Україні [Електронний ресурс] / Я. Топольник // Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 21. - С. 195-200. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2018_21_45

46. Українська ІТ – індустрія: аналітичний звіт (UKR). URL: https://issuu.com/itukraine/docs/ukainian_it_industry_report_ukr

47. Чукут С. А., Джига Т. В. Інформаційна політика в Україні (опорний конспект лекцій до нормативного курсу): навч. посіб. Київ. 94 с. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Opornij-konspekt-lektsij_

48. The European Information Society
https://www.researchgate.net/publication/272482383_The_European_Information_Society

49. The Information Society in an Enlarged Europe
<https://link.springer.com/book/10.1007/3-540-33156-5>

50. The Developing The Information Society In The European Union And The Member States <https://ideas.repec.org/a/rsr/supplm/v65y2017i9p55-61.html>